

Bolduc

Butlletí Cultural Informatiu de l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona

www.dipta.cat

La teleconsulta no
aguanta el tipus

El fons fotogràfic de
l'Arxiu Municipal de
Cambrils

Fons documentals de
l'AGDT amb informació
sobre la grip del 1918

“L'obra de l'Instituto
Nacional de Colonización
(1964)”

Diputació Tarragona

Número 25 Març 2021

La teleconsulta no aguanta el tipus

Aviat farà un any que el virus del Covid va irrompre en les nostres vides. En l'editorial passat comentàvem com havia afectat el confinament la pràctica habitual dels investigadors de visitar els centres documentals per fer-hi recerca. Aquest estiu s'ha passat a un semiconfinament que, si bé ha permès acudir-hi presencialment, ha hagut de protocol·litzar l'accés amb mesures restrictives: cita prèvia, mascaretes, distanciament, nombre mínim de comandes, etcètera, que han aportat seguretat però alhora, cal reconèixer-ho, també molta incomoditat.

En privar-se de la consulta directa, puntual i sense traves, l'usuari s'ho ha hagut de manegar entre els instruments de descripció en línia i les anotacions en paper que hagi pogut prendre. El

correu electrònic i la trucada amb el mòbil completen aquesta exigua llista de recursos a l'abast de l'usuari a l'hora de perfilar els fons documentals que pot necessitar i de precisar el tipus de contingut que cerca. Són aspectes que, abans, els podia resoldre una visita presencial i el tracte directe, personal, cordial, cara a cara, amb l'arxiver, que és qui coneix bé els fons existents.

Ens movem en uns temps crítics en els quals toca reinventar-se per tal de superar inconvenients. L'impuls per millorar els instruments de descripció en línia i l'establiment de les videotrucades poden ser dos dels elements clau. Davant de les crisis del tipus que siguin, toca potenciar l'enginy i readaptar-se per poder donar el millor servei possible. _

Bolduc_

Butlletí Cultural Informatiu de l'Arxiu General
de la Diputació de Tarragona

Coordinadors:
Sergi Borralló i Llauredó
Manel Güell

Col·laboradors:
Equip tècnic de l'Arxiu General: Ramon Cornadó Serra,
Benet Martí Álvarez, Kelma Martínez Toro, Núria Poy Sans
i Sara Pérez Rodríguez

Carrer de Vila-seca, 28
43110 La Canonja
Tel. 977 547 662
arxiu@dipta.cat

Disseny i maquetació:
Unitat d'Imatge Corporativa i Disseny Gràfic
de la Diputació de Tarragona

www.dipta.cat

Diputació Tarragona

Sumari_

Pòrtic

La teleconsulta no aguanta el tipus

Assaig

El fons fotogràfic de l'Arxiu Municipal de
Cambrils

Fons

Fons documentals de l'AGDT amb
informació sobre la grip del 1918

Acció cultural

Recull de premsa i Bibliografia

Les Imatges de l'Arxiu

“L'obra de l'Institut Nacional de
Colonización (1964)”

El fons fotogràfic de l'Arxiu Municipal de Cambrils

CAT / Resum: L'Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM) custodia un dels fons d'imatges fotogràfiques més complet, voluminós (més de 585.000) i interessant de la demarcació. La cura en la conservació d'aquest material i la seva difusió són les principals preocupacions del seu equip d'arxivers. La col·laboració ciutadana ha estat essencial perquè el fons creixés gràcies a les donacions dels particulars (col·leccions de les famílies Vidal Barraquer, Ortoneda Vernet, Ortiga Vidal o Salceda Castells) i d'entitats empresarials i associatives, com l'Ajuntament, Oleastrum, Ràdio Cambrils o L'Anjub. El fons constitueix el testimoni viu de l'evolució i la transformació urbana de Cambrils al llarg del segle XX.

Paraules clau: fotografies, Cambrils, imatges, difusió, conservació, donacions.

ESP / Resumen: El Archivo Municipal de Cambrils (AMCAM) custodia uno de los fondos de imágenes fotográficas más completo, voluminoso (más de 585.000) e interesante de la demarcación. El esmero en la conservación de este material y su difusión son las principales preocupaciones de su equipo de archiveros. La colaboración ciudadana ha sido esencial para que el fondo creciera gracias a las donaciones de los particulares (colecciones de las familias Vidal Barraquer, Ortoneda Vernet, Ortiga Vidal o Salceda Castells) y de entidades empresariales y asociativas, como el Ayuntamiento, Oleastrum, Ràdio Cambrils o L'Anjub. El fondo constituye el testimonio vivo de la evolución y la transformación urbana de Cambrils a lo largo del siglo XX.

Palabras clave: fotografías, Cambrils, imágenes, difusión, conservación, donaciones.

ENG / Abstract: The Municipal Archive of Cambrils (AMCAM) guards one of the most complete, interesting and voluminous collections of photographic images (more than 585,000) in the region. The care in the conservation and diffusion of this material are the main concerns of their team of archivists. Citizen collaboration has been essential for the fund to grow thanks to grants from individuals (collections of the Vidal Barraquer, Ortoneda Vernet, Ortiga Vidal or Salceda Castells families) and from business and associative entities, such as the City Council, Oleastrum, Ràdio Cambrils or L'Anjub. The collection constitutes the living testimony of the evolution and urban transformation of Cambrils throughout the 20th century.

Keywords: photographs, Cambrils, images, diffusion, conservation, grants.

FRA / Résumé: L'Archive Municipale de Cambrils (AMCAM) conserve l'une des collections d'images photographiques les plus complètes, les plus volumineuses (plus de 585 000) et les plus intéressantes de la démarcation. Le soin apporté à la conservation de ce matériel et sa diffusion sont les principales préoccupations de l'équipe d'archivistes. La collaboration citoyenne a été essentielle pour que le fonds se développe grâce aux dons de particuliers (collections des familles Vidal Barraquer, Ortoneda Vernet, Ortiga Vidal ou Salceda Castells) et d'entités commerciales et associatives, telles que la Mairie, Oleastrum, Ràdio Cambrils ou L'Anjub. La collection constitue le témoignage vivant de l'évolution et de la transformation urbaine de Cambrils tout au long du XXe siècle.

Mots clés: photographies, Cambrils, images, diffusion, conservation, dons.

Els fons fotogràfics de l'Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM) són una mostra prou significativa de la transformació del municipi durant el segle XX i de la trajectòria vital de diversos fotògrafs. Hi podem trobar fons de professionals i d'amateurs que cobreixen d'una manera significativa els àmbits de la fotografia d'estudi, artística, patrimonial i etnogràfica.

Introducció

Actualment, a l'AMCAM estem assistint a l'ingrés massiu de documents fotogràfics producte de cessions, donacions i comodats de professionals de la fotografia i de particulars, així com el que s'està generant dins del mateix fons municipal a conseqüència del normal

funcionament de la institució. Tot plegat ens porta a afirmar que entre les diferents col·leccions i fons fotogràfics, l'AMCAM té un volum superior a les 585.000 unitats documentals. Aquest volum es veurà incrementat notablement durant els pròxims mesos a conseqüència de les tasques de descripció, que es duen a terme des del Servei d'Arxiu, dels diferents fons documentals que estan en procés d'ingrés.

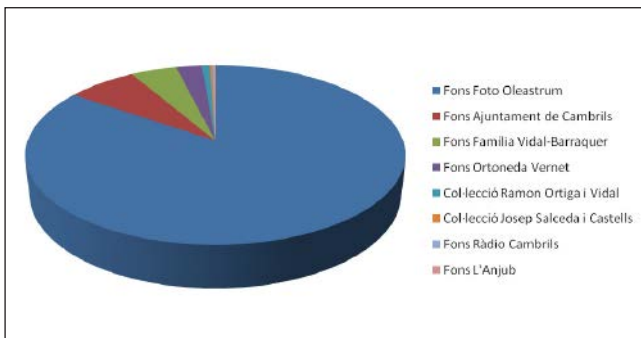

Figura 1. Col·leccions i fons documentals. Volum documental a data 10/06/2020.

Entre els diferents ingressos realitzats en els darrers temps, tal com mostra la gràfica 1, el fons Oleastrum ha esdevingut el principal, atesa la quantitat de documents fotogràfics ingressats. Aquest fons és el resultat professional d'una empresa de fotografia que des del 1970 ha treballat d'una manera continuada al municipi fins a l'any 2017. Juntament amb el fons de l'Ajuntament de Cambrils, està configurat per fotografia química —en les seves diferents variants— i fotografia digital des de l'any 2004.

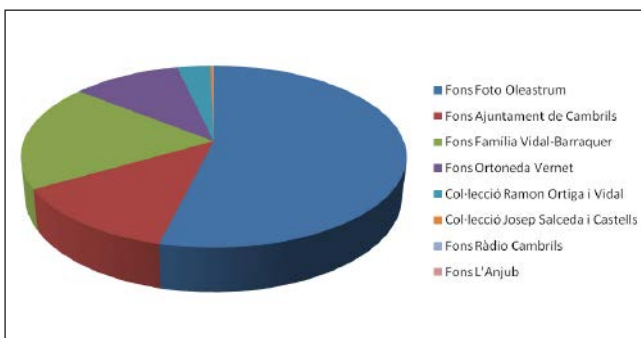

Figura 2. Col·leccions i fons documentals. Fotografia digital a data 10/06/2020.

Col·leccions fotogràfiques i fons documentals de l'Arxiu Municipal de Cambrils

FONS AJUNTAMENT DE CAMBRILS

El fons fotogràfic de l'Ajuntament de Cambrils ha experimentat en els darrers anys un augment massiu de documents en atenció al desenvolupament de la fotografia digital. Antigament, amb la fotografia química o analògica, els fotògrafs seleccionaven acuradament el moment de fer la instantània. Ara, amb la fotografia digital, les despeses de la producció analògica o química s'han vist rebaixades. En conseqüència, ingresen reportatges amb moltes imatges molt semblants que generen un consum d'espai elevat a les unitats de conservació.

El fons fotogràfic de l'Ajuntament de Cambrils es nodreix principalment de la documentació generada en actes públics i per la dinàmica administrativa que deixen testimoni fotogràfic i audiovisual. També, 132 cedents particulars han ingressat a l'arxiu, sota comodat, cessió o donació, els seus fons fotogràfics. Esporàdicament, l'AMCAM ha adquirit àlbums o col·leccions fotogràfiques després d'avaluar la importància històrica dels documents i el valor que afegixen al coneixement de l'evolució del municipi. En aquest sentit, podem destacar pel seu valor històric i patrimonial l'àlbum fotogràfic de la família Dolsa, que són possiblement les imatges més antigues que avui dia coneixem del municipi.

La presència de la família Dolsa a Cambrils està confirmada des del 1880, aproximadament. El metge psiquiatre Tomàs Dolsa i Ricart (1819-1909), que apareix a les fotografies de l'àlbum com a cap de família, va néixer a la Canonja, dins d'una família de terratinents.

El seu pare havia estat alcalde d'aquest municipi en diverses ocasions, fos per designació reial o per elecció constitucional. Abans d'iniciar la seva brillant carrera com a psiquiatre havia estat metge rural a Vandellòs i a Vila-seca, on el tenim situat l'any 1850.

Aquell any va néixer el seu fill, Lluís Dolsa i Ramon, i el 1852 la família estava establerta a Barcelona, on ell es dedicà a la psiquiatria. Va ser un avançat al seu temps en aquesta disciplina, ja que es compta entre els pioners en el camp dels assajos de nous mètodes psiquiàtrics i és considerat un avantguardista en el camp de la socioteràpia. Va dirigir l'Institut Frenopàtic de les Corts, que havia fundat conjuntament amb Pau Llorach i Mulet, el seu gendre, l'any 1863.

La bonança econòmica li va permetre adquirir finques a diverses partides de Cambrils. A primera línia de mar, a la partida de la Llosa, s'hi va fer construir un xalet aïllat del nucli i amb un estil arquitectònic fins al moment desconegut a Cambrils.

AMCAM. Fons Ajuntament de Cambrils. Xalet dels Dolsa (ca. 1900). Núm. ref. 9525-1-056.

Físicament, l'àlbum està format per 49 fulls de paper, de 28 x 21 cm, relligats amb un cosit. Les tapes són de cartró dur, folrades amb roba de color vermell. El lлом és de cuir. L'estat de conservació de la coberta i del lлом és regular, amb taques de diversa considera-

ció que han fet malbé la tela i part del cartró. El cosit dels fulls presenta igualment problemes d'estabilitat. Els fulls, força rígids, presenten moltes ondulacions a causa de l'efecte de la cola amb què es van adherir les fotografies.

Les fotografies que formen part de l'àlbum no tenen mides uniformes. En total ha estat possible identificar-ne cinc dimensions diferents: 11,5 x 7,5 cm; 16,5 x 12,5 cm; 8 x 11,3 cm; 16 x 11,5 cm i 12 x 17,5 cm. Cada una de les pàgines de l'àlbum té fotografies a les dues cares, ben adherides amb algun tipus de cola que impedeix treure-les sense fer-les malbé. En moltes pàgines, al voltant de les fotografies hi ha dibuixada una sanefa geomètrica, amb diferents versions, que actua com a marc.

En cada pàgina hi ha d'una a quatre fotografies, segons les seves dimensions, aparentment sense cap ordre cronològic, temàtic o d'ubicació.

L'estat de conservació de les diferents fotografies és desigual. Com a conseqüència del contacte de l'una amb l'altra mentre l'àlbum restava tancat, en alguns casos s'ha produït transferència de pigmentació entre les fotografies i els marcs. Algunes fotografies també presenten pèrdua de color o es troben esgrogueïdes com a conseqüència del procés químic utilitzat durant la positivació.

AMCAM. Fons Ajuntament de Cambrils. Torre del port de Cambrils (ca. 1900). Núm. ref. 9525-1-174.

Mitjançant aquesta troballa es va tenir oportunitat de conèixer descendents de la família Dolsa, que, a la vegada, cediren una altra bona quantitat d'imatges familiars i contribuïren a ampliar, d'aquesta manera, l'espectre gràfic dels Dolsa i, alhora, de diferents indrets de Cambrils, fins a la dècada dels anys trenta del segle XX.

Així mateix, durant el darrer any s'ha ingressat una col·lecció d'imatges en relació amb la visita al Parc Samà del rei Alfons XIII l'any 1924 i una altra d'imatges de la platja de Cambrils datades entre 1910 i 1912. Les primeres són originals sobre plaques de vidre i les segones són reproduccions digitals d'originals sobre plaques de vidre que el seu propietari ha volgut conservar.

FONS ARXIU FAMÍLIA VIDAL-BARRAQUER

En el marc de l'Any Cardenal Vidal i Barraquer, va ingressar a l'AMCAM el fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Aquest fons està format per reproduccions de documents textuais i fotogràfics. Té un gran valor històric per a Cambrils perquè ens relata l'evolució d'una família cambrilenca, integrada en el teixit social, cultural i econòmic del municipi, i aporta informació, sovint desconeguda, per conèixer i comprendre millor l'evolució del municipi de Cambrils entre els segles XVII i XX.

El vessant fotogràfic està format per aproximadament 25.290 imatges produïdes per quatre membres diferents de la família, que cobreixen gairebé tot el segle XX. Aquests productors són:

Josep Vidal i Barraquer (Cambrils, 1872 - Barcelona, 1938)

Va ser batejat a Cambrils el 1872 amb els noms de Josep, Benet i Tomàs. Estudià Medicina a la Universitat de Barcelona, encara que mai la va exercir. També va estudiar peritatge agrícola. En termes locals, Josep Vi-

dal i Barraquer, germà del cardenal Vidal i Barraquer, va ser un dels principals impulsors de la formació i constitució de la Cooperativa Agrícola.

Els documents fotogràfics de Josep Vidal i Barraquer superen les 2.200 unitats. El marc cronològic abraça des de mitjans de la dècada dels anys deu del segle passat fins a aproximadament l'any 1935. Hi predominen les fotografies relacionades amb Cambrils, normalment fotografies de caràcter familiar ambientades a les propietats de la família. Sovint hi ha escenes de platja, així com imatges de l'edifici de la Cooperativa Agrícola. També cal destacar un important volum de fotografies de Barcelona, així com del territori immediat a Cambrils: Poblet, Escaladei, Santes Creus o Tarragona. També de més lluny: Madrid, Lourdes, Roma, Venècia o París, entre altres grans capitals i ciutats d'Europa.

La seva càmera va ser testimoni de l'evolució vital del seu germà, el cardenal Vidal i Barraquer. En aquest sentit, podem destacar diverses imatges relacionades amb el seu nomenament com a arquebisbe de Tarragona, alguna visita a Roma i escenes de caràcter familiar a la finca de la família de la Llosa de Cambrils.

AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. L'arquebisbe Vidal i Barraquer, el bisbe auxiliar Manel Borrás, Mn. Magí Albaigés i l'empresari Xavier de Muller i altres prelats, en una visita a Reims (1917). Núm. ref. J031-010.

Montserrat Vidal-Barraquer i Flaquer

(Sarrià, 1902 - Barcelona, 1992)

Filla del primer matrimoni de Josep Vidal i Barraquer, va ser pionera de la fotografia catalana i sòcia de l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya des de mitjans dels anys cinquanta del segle XX. S'inicià en la fotografia de la mà del seu pare, i és possible que imatges atribuïdes al seu pare en realitat siguin obra seva. Era freqüent veure-la per Cambrils amb la seva càmera de fotos, immortalitzant les barques, el camp, el port, els carrers, els pescadors i els pagesos durant la seva activitat quotidiana.

En la seva obra s'hi pot observar una clara evolució a partir del seu ingrés a l'Agrupació Fotogràfica a mitjans dels anys cinquanta. Normalment treballava en blanc i negre i ella mateixa positivava les instantànies que prenia.

Més enllà de l'acreditada reputació artística de les seves fotografies, la seva càmera reflecteix el procés de transformació de Cambrils i altres poblacions veïnes. En total s'han cedit més de 22.000 fotografies de Montserrat Vidal-Barraquer a l'AMCAM. D'aquestes, 4.380 ens mostren el Cambrils de mitjans del segle XX. Moltes són imatges de caràcter costumista que tenen un elevat interès documental.

AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Remendadores al port de Cambrils (1964).
Autora: Montserrat Vidal-Barraquer. Núm. ref. M306-023.

Igualment, formen part d'aquest fons documental poc

més de 1.000 fotografies relacionades amb Salou, més de 700 de Tarragona o les 820 fotografies de Reus. Altres indrets documentats per la càmera de Montserrat Vidal-Barraquer són Barcelona, Solsona, Montserrat i diversos de França. Cal destacar el reportatge realitzat amb motiu del retorn de les despulles mortals del cardenal Vidal-Barraquer l'any 1978.

Josep Maria Vidal-Barraquer i Marfà

(Barcelona, 1918-1984)

Josep Maria Vidal-Barraquer era fill del segon matrimoni de Josep Vidal i Barraquer. Les imatges cedides a l'AMCAM abracen el marc cronològic entre el 1948 i el 1977. Entre les poc més de 1.000 fotografies, clarament de tendència amateur, hi predominen les imatges de caràcter familiar i els paisatges de costa i camp de Cambrils, així com de viles properes. També hi ha instantànies d'altres indrets de Catalunya com ara Solsona o diferents racons dels Pirineus.

Ramon Vidal-Barraquer i Marfà

(Barcelona, 1920 – 1998)

Ramon Vidal-Barraquer també era fill del segon matrimoni de Josep Vidal i Barraquer. Les imatges ingressades a l'AMCAM estan datades entre l'any 1948 i la dècada dels anys cinquanta. D'entre les poc més de 1.000 fotografies hi predominen imatges de Cambrils, dels Pirineus, Barcelona, Andalusia, els Estats Units i el Canadà.

Fons Ortoneda Vernet

El fons Ortoneda Vernet és un fons documental patrimonial, format per la documentació generada per la família. La part més significativa del fons la constitueixen els documents generats per l'estudi fotogràfic que la família va tenir al nucli antic entre les dècades de 1950 i 1970. Aquest estudi va ser creat a la plaça

d'Espanya per Josep Ortoneda Budí i la seva muller, Francisca Vernet Ventura. Anys més tard també hi van treballar els seus fills Antoni i Montserrat.

Durant un quart de segle, l'estudi va fotografiar tot allò que s'esdevenia en la vida pública de Cambrils —festes, actes oficials, esports, transformacions urbanístiques, l'arribada del turisme...—, i també escenes familiars. Els milers de negatius generats per l'estudi constitueixen tot un testimoni de la vida de Cambrils en aquella època.

A més, el fons conté també la documentació personal i professional generada per Josep Ortoneda Budí, una de les personalitats més destacades a Cambrils a mitjan segle XX, ja que fou mestre vocacional, fotògraf d'una gran sensibilitat i, entre 1957 i 1960, alcalde de Cambrils. L'estimació i el reconeixement que rebia es van traduir en l'atorgament de la Medalla d'Or de Cambrils l'any 1980.

AMCAM. Fons Ortoneda Vernet. Envelat de la Fira de Cambrils (ca. 1965). Núm. ref. 9354-1-A0-2.

Fons Foto Oleastrum

Es tracta d'un fons documental patrimonial, format per la documentació generada per l'empresa Foto Oleastrum. La part més significativa del fons la constitueixen els documents generats pels estudis fotogràfics que l'empresa tenia, principalment, al carrer de Sant Pere

i a l'avinguda Vidal i Barraquer de Cambrils entre els anys 1970 i 2017.

Aquest fons documental va ingressar a l'AMCAM el passat any 2019, i tot just es troba en procés de tractament arxivístic. Durant gairebé una cinquantena d'anys Foto Oleastrum va fotografiar tot allò que s'esdevenia en la vida pública de Cambrils —festes, actes oficials, esports, transformacions urbanístiques, l'arribada del turisme...—. De la mateixa manera, ingressà la documentació generada per l'estudi, com ara casaments, batejos, comunions i fotografia d'estudi.

Els més de 220.000 negatius fotogràfics i les més de 75.000 imatges digitals que s'han identificat fins a la data constitueixen tot un testimoni de la vida de Cambrils de la segona meitat del segle XX i les dues primeres dècades del segle XXI. Tot plegat constitueix la cessió més important en volum documental rebuda per l'Ajuntament de Cambrils.

AMCAM. Fons Foto Oleastrum. Cursa ciclista a Cambrils (1976). Núm. ref. 12309-09-03-7.

Col·lecció Josep Salceda i Castells (Cambrils, 1923-2011)

Josep Salceda i Castells, cronista oficial de Cambrils des del 1975, és la persona que més va contribuir al coneixement de la cultura de Cambrils durant el segle XX. Entre el 1967 i el 1974 va ser regidor de l'Ajuntament, des d'on impulsà els homenatges al doctor Gim-

bernat, amb motiu del 150 aniversari de la seva mort (1967), i al cardenal Vidal i Barraquer, per commemorar el centenari del seu naixement (1968). La seva sensibilitat a favor de la cultura i l'esport el van portar a ser president de l'Associació d'Antics Alumnes de La Salle, president de la Congregació Mariana, membre fundador de la Coral Verge del Camí i soci fundador del Club d'Atletisme, motiu pel qual es va donar el nom de Trofeu Salceda Castells al Cross de Cambrils.

També va ser fundador de la *Revista Cambrils*, de la qual va ser director durant els primers anys i posteriorment, entre 1987 i 1989. En aquesta publicació, d'una manera ininterrompuda durant cinquanta anys, va publicar les *Estampes Cambrilenques*, una coneguda secció de divulgació del patrimoni cultural cambrilenc.

La seva col·lecció fotogràfica està generada a partir del recull d'imatges que sovint li eren cedides per diversos fotògrafs de Cambrils i de les que generava ell mateix. De les gairebé 1.600 imatges, més de la meitat són de la darrera etapa de la seva vida. Una vegada jubilat va fer diversos viatges arreu del món, i va documentar les seves estades des d'un punt de vista particular i familiar.

AMCAM. Fons Josep Salceda i Castells. Josep Salceda entrevistant Ventura Gassol a la Selva del Camp (1978). Núm. reg. 20-1-10.

Col·lecció Ramon Ortiga i Vidal

Ramon Ortiga és conegut a Cambrils per haver estat implicat en diverses entitats locals com la *Revista*

Cambrils, l'Associació de Veïns El Portal i, sobretot, el Centre d'Estudis Cambrilencs. Pel que fa a la degana de les publicacions locals, va ser-ne cofundador l'any 1954 i membre del consell de redacció en les primeres etapes. Com a gran afeccionat a la fotografia que era, es responsabilitzà de deixar imatges dels fets que ocorrien en un poble en vertiginosa transformació. La seva important tasca es va veure reconeguda l'any 2010 amb el lliurament de la primera Distinció Honorífica de l'Ajuntament de Cambrils.

AMCAM. Fons Ramon Ortiga i Vidal. Diuenge de Rams a l'ermita de la Mare de Déu del Camí (1975). Núm. ref. 12491-44-14.

De professió bàsicament impressor i comerciant, va ser soci d'una de les primeres impremtes de Cambrils, fet que el va portar a publicar multitud de programes, cartells, calendaris, targetes, llibres, fullets, revistes, etcètera. Indirectament, la seva impremta és el testimoni de tota una època, del pas de poble a ciutat de Cambrils. El seu treball també li va permetre recollir una gran quantitat d'imatges del municipi, cosa que el va fer decidir a presentar-se al Premi d'Assaig Vila de Cambrils amb el llibre *Història gràfica de Cambrils*. Ortiga va guanyar i l'Ajuntament de Cambrils el va publicar l'any 1991.

El fons fotogràfic Ramon Ortiga Vidal es troba actualment en procés d'ingrés, i fins ara ens ha estat possible identificar un total de 4.625 unitats documentals. Hi predominen les imatges familiars en diversos espais privats i públics de Cambrils i altres territoris propers. No hi falten imatges de gran valor patrimonial i per po-

der observar la transformació del municipi: festes, urbanisme, els establiments comercials i el port de Cambrils són algunes de les temàtiques de la seva obra. També en formen part una bona quantitat d'imatges procedents d'altres productors que Ramon Ortiga tenia reproduïdes.

Fons Ràdio Cambrils

Aquest fons està format per les imatges generades per treballadors de Ràdio Cambrils durant el seu normal desenvolupament de les tasques informatives i divulgatives entre els anys 1984 i 2013. Hi predominen les imatges que ens documenten la feina dels periodistes, així com de convidats o actes institucionals propis de la ràdio. També hi ha imatges dels treballadors a les oficines i de les unitats mòbils.

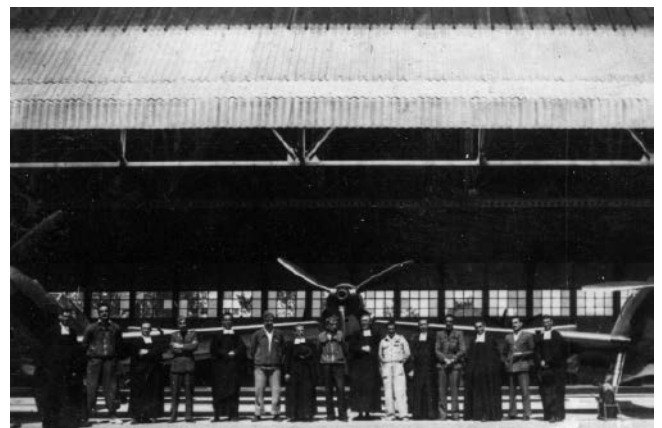

AMCAM. Fons Ràdio Cambrils. Entrevista al Pare Noel (s. d.). Núm. reg. F11-09-007.

Col·lecció L'Anjub. Grup de Recerca de Cultura Tradicional i Popular de Cambrils

L'Anjub, Grup de Recerca de Cultura Tradicional i Popular de Cambrils, va néixer l'estiu del 1992 amb el propòsit d'omplir un buit existent pel que fa a l'estudi i la divulgació de la cultura tradicional i popular de Cambrils. L'entitat va prendre el nom del mur que protegia de rierades el nucli antic de Cambrils i que avui encara existeix al nord de la població.

L'any 2006 L'Anjub va deixar de fer activitat de recerca i divulgació, i la documentació va quedar ben custodiada als domicilis d'alguns dels seus membres. Finalment, l'any 2016 l'entitat cedia a l'AMCAM el seu fons documental, entre el qual hi ha una col·lecció de fotografies, algunes fetes pels membres del grup i altres cedides pels seus informants, que ens mostrem aspectes relacionats amb els germans de La Salle, la religiositat a Cambrils, la pesca i el camp cambrilenc.

AMCAM. Fons L'Anjub. Germans de La Salle al camp d'aviació de Reus (s. d.). Núm. ref. 10-16-03-10.

El valor secundari dels documents fotogràfics

La tasca dels arxius envers els fons fotogràfics que ingresseu no s'acaba garantint-ne la conservació. Cal fer el possible per retornar a la societat tota aquella informació que ens ha estat llegada amb l'objectiu de divulgar i fer valdre el patrimoni documental per tal de facilitar-ne el coneixement i la transmissió a futures generacions. Així, doncs, ens és vital oferir la consulta pública de les fotografies sempre que sigui possible i establir una estratègia en forma d'activitats de divulgació per arribar al públic en general.

En aquest sentit, des de l'AMCAM s'han iniciat diverses accions. De manera sistemàtica, els fons fotogràfics de l'AMCAM formen part de l'exposició que any rere any es fa en el marc de la Fira Multisectorial de Cambrils. De la mateixa manera, en les diferents festivitats cambrilenques es proporcionen documents fotogràfics per tal d'il·lustrar o complementar les diverses accions que es realitzen, així com en la presentació d'exposicions, normalment de temàtiques ben definides.

Durant els darrers anys, i d'una manera sistemàtica, les exposicions físiques s'han transformat en exposicions virtuals, amb l'objectiu de poder arribar a tot el món.

Aquesta exposició i els àlbums gràfics es poden visualitzar a través de la pàgina web de l'[Arxiu Municipal de Cambrils](#).

Bibliografia

"L'àlbum de fotografies de la família Dolsa". *L'Arxiu t'informa. Butlletí de l'Arxiu Municipal de Cambrils*, 21 (març de 2010), 1 [en línia]. Disponible a: <https://www.cambrils.cat/arxiu/recerca-i-difusio/difusio-del-patrimoni-cultural/publicacions/l-arxiu-t-informa-butlleti-de-l-arxiu-municipal-de-cambrils/l-arxiu-t-informa-21-marc-de-2010>

OTIÑA HERMOSO, Pedro. "Aportacions fotogràfiques per al coneixement de la família Dolsa". *El Pont de Fusta*, Vila-seca, núm. 365 (juliol-agost de 2010), 24-25.

OTIÑA HERMOSO, Pedro. "La visita del rei Alfons XIII al Parc Samà l'any 1924". *Revista Cambrils*, núm. 583 (març de 2020), 40-44.

TARÉS I LAGUNA, Manel; OTIÑA HERMOSO, Pedro. *El cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer. Una vida en imatges*. Cambrils: Ajuntament, 2019. _

Pedro Otiña Hermoso

Arxiu Municipal de Cambrils - potina@cambrils.cat

Tarragona oleícola

A mitjan juliol del 1924 es va convocar a Sevilla un important congrés d'oleïcultura, al qual foren invitades a assistir les diputacions, el mes de desembre. La Diputació de Tarragona no s'ho pensà dues vegades a l'hora de nomenar un delegat que la hi representés (en la figura del diputat Pau Gassull Sardà), atesa la circumstància "de ser nuestra provincia una de las que más en abundancia y en mejor calidad produce aceite".

AGDT, Actes, 1924, s/f.

Fons documentals de l'AGDT amb informació sobre la grip del 1918

Spanish flu

Entre març del 1918 i març del 1919 el món sencer es va veure exposat a un virus nou i desconegut contra el qual no hi havia tractament ni medicina eficaços. Va ser, sens dubte, la pesta negra de l'era contemporània. Una pandèmia que va infectar un terç de la humanitat i que va costar la vida de milions de persones.

La grip del 1918 va rebre diferents denominacions, depenent dels països i de les èpoques. A França va ser coneguda com "la pesta de la Dama Espanyola" o, simplement, "la grip espanyola", per haver estat en aquest país on van saltar totes les alarmes sobre el perill que representava. Unes alarmes que una estric-ta, inhumana i macabra censura va evitar que saltessin abans en els estats que participaven en la Primera Guerra Mundial, a pesar de tenir els camps de batalla infectats i de sofrir moltes més víctimes pel virus que per les bales de l'enemic. A Espanya se la va denominar "la Fiebre del Soldado de Nápoles", en referència a un conegut fragment musical de sarsuela. I també "la febre del malson". La premsa n'hi deia "grippe", amb doble p, remarcant la grafia francesa. Avui, bona part dels historiadors i epidemiòlegs internacionals la coneixen com la "influenza" o "spanish flu", perquè la grip del 1918 la causà un subtipus de l'*Influenzavirus A*, l'H1N1.

Característiques

Aquest virus provocava en la persona infectada una reacció immunitària que podia esdevenir mortal, l'ano

Gravat en fusta d'estètica cubista. *New York Public Library Digital Collection.*

menada "tempesta de citocines", que consisteix en una retroalimentació positiva entre les citocines i les cèl·lules immunitàries. D'aquí la seva virulència i els paràmetres d'edat de la major part de les víctimes, entre els 20 i els 40 anys. Els símptomes que es donaven més habitualment en els infectats eren un ràpid augment de la febre fins a causar tremolors, cefalees, tos seca, esgarrifances i dolors articulars als músculs dorsals i a les cames. El període d'incubació era de menys de cinc dies, i alguns dels malalts morien sobtadament després de les primeres 24 hores de mostrar

signes d'infecció. A partir del tercer dia solien erupcionar pàpules arreu del cos, sobretot a la cara, i es feien evidents els signes d'apacament i minva de vigor. Albert Camus va deixar escrit que la ciutat —a la qual es referia— era plena d'“adormits desperts”.

Amb una elevada capacitat de contagi, la grip devastà Europa i el món sencer al llarg de tres onades successives: la primera fou entre el març i el juliol del 1918; la segona, molt més virulenta, entre el setembre i el desembre següents, i la darrera, entre febrer i abril del 1919. Es creu que va resultar-ne infectat un terç de la població mundial, un de cada tres humans, i es calcula una taxa de letalitat superior al $2,5 \times 1.000$ (les taxes de les gripes estacionals no passaven del $0,1 \times 1.000$).

Els fàrmacs existents el 1918 es van mostrar impotents davant del virus. No hi havia encara antibiòtics, ni antivirals, ni es van poder preparar vacunes efectives; i els respiradors eren molt rudimentaris. La medicació amb la qual es tractava els malalts era força limitada: estricnina, quinina, salpirina, sèrum antidiftèric, sudorífics i expectorants, i algunes solucions col·loïdals; i per mitigar el dolor, iode, aspirines, conyac i infusions.

Amb mancances tan pregones, la teràpia per combatre el virus va apostar per la profilaxi i va orientar-se a pre-

venir el contagi: aïllament, quarantena, polítiques de distanciament físic, prohibició de concentracions, neteja i desinfecció d'espais públics, i conscienciació de la necessitat d'acomplir una estricta higiene personal. En aquesta aposta per la supervivència es va mobilitzar tota la societat civil.

Serveis sanitaris extraordinaris mobilitzats en una ciutat nord-americana, 1918. *Library of Congress, Prints and Photographs Division.*

Gènesi

La teoria més plausible sobre l'origen de l'epidèmia detectaria un primer focus els primers dies de març de 1918 en un campament militar nord-americà de Kansas, Fort Riley, al qual seguiren més casos en altres centres

Les necessitats de la casa de beneficència durant la postguerra

En sessió del Ple del 9 de març de 1943, en el moment més dur de la immediata postguerra, la Diputació va acordar la construcció, “por Administración” (d'ofici), d'un nou equipament a la Casa de Beneficència de Tarragona, amb un total pressupostat de 82.819 ptes. Malauradament, només se'n beneficiaria una sola persona, ja que aquelles obres no eren per a altra cosa que per a la construcció de la casa habitatge del senyor director administrador del centre.

AGDT, Actes, 1943, f. 19v.

d'entrenament de reclutes arreu dels Estats Units, que acabava d'entrar en guerra contra l'Imperi alemany. Les diverses mutacions del virus el van convertir en un agent infecció letal, el qual va ser transportat a Europa per les tropes nord-americanes, que van arribar a desembarcar-hi més d'1.200.000 soldats distribuïts per tot el front occidental. Un front de guerra mutable que experimentava constants fluxos d'anada (arribada de nous soldats) i de tornada (soldats ferits o de permís). A mitjan 1918 la grip havia infectat ja tots els països europeus (inclosa la Gran Bretanya i Rússia), el nord d'Àfrica i bona part d'Àsia. S'ha estimat que més d'un terç de la població mundial va infectar-se i que va causar entre vint i cinquanta milions de morts.

Tropes nord-americanes avançant per Europa, 1918. *British Library, Digital Collection.*
Fons de domini públic ([Flickr Commons](https://www.flickr.com/photos/britishlibrary/albums/), www.flickr.com/photos/britishlibrary/albums).

La grip a casa

A Espanya la premsa publicà una primera referència a la grip l'1 de juny de 1918. La principal via de disseminació la van constituir els centenars de milers de treballadors temporers que acudiren a veremar al sud de França, contractats per suplir els braços que eren al front. La periodització de les tres onades va seguir la mateixa pauta que a Europa, i va ser el segon brot,

entre els mesos de setembre i novembre, el que va resultar, de llarg, el més virulent i mortífer. Es parla d'entre 150 i 200.000 morts per l'epidèmia, xifra que s'eleva als 400.000 quan s'hi sumen les defuncions causades indirectament per la grip pel fet d'agreuja letalment malalties pulmonars com la bronquitis, la pneumònia, la pulmonia o la tuberculosi.

La reacció de les primeres autoritats del país davant de l'alarma sanitària va ser tardana i erràtica: "L'actitud governamental va ser indecisa i canviant. Passaren de la negació del problema, a l'acceptació (incidint en la seva benignitat), fins al desbordament que els hi suposà per la manca d'infraestructura i de mesures higienistes". A Catalunya no es va confirmar la crisi epidèmica fins al 13 de setembre. El dia abans, el subsecretari de Governació declarava que no existia cap motiu d'alarma i que la grip estava minvant, quan el que feia en realitat era delmar la població implacablement. Això va contribuir a desfermar una tragèdia de grans proporcions.

Els estudis locals ens mostren un estat epidèmic generalitzat a tot el país, des de la Vall d'Aran fins a Tortosa, amb esgarrifoses quantificacions de morts, directes i indirectes, per grip, i també taxes de mortalitat multiplicades. En un temps en què les taxes de mortalitat habituals oscil·laven entorn de l'1,5 x 1.000, se'n calculen de 8 x 1.000 a Terrassa, de 8,1 x 1.000 al Bages, de 9,7 a Manresa, de 10,6 a Montblanc, de 12,6 a Vandellòs, de 12,7 a Sant Cugat del Vallès, de 16,3 a Igualada... A Barcelona capital moren 900 infectats en un sol dia (el 9 d'octubre); la xifra oficial declarada per les autoritats va ser de 1.554 morts, però els cementiris en registren una altra d'enterraments, 6.404, i els historiadors en sospiten una de ben diferent, 10.132. Es creu que van patir la grip un quart de milió de barcelonins, un de cada tres.

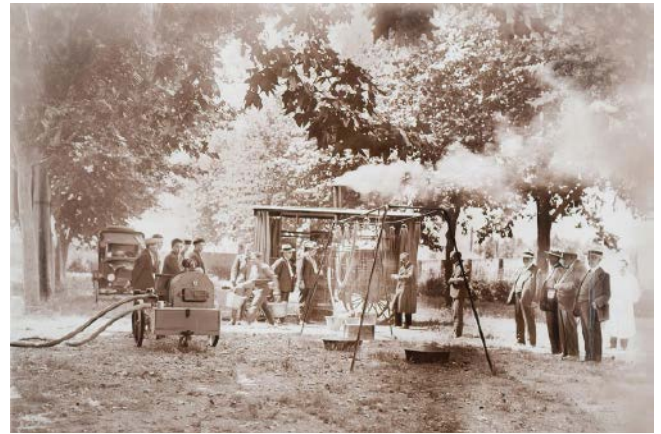
Perspectiva d'un grup de creus del cementiri de Tarragona, 19/07/2020. MGJ, Fons d'imatges de l'AGDT.

L'Ajuntament barceloní posà en nòmina i mobilitzà més de 200 facultatius, acordà neteges i desinfeccions massives, repartí més de 4.000 litres diaris de lleixiu entre la població sense recursos, prohibí les concentracions multitudinàries en locals i tancà els espais públics (escoles, cinemes, teatres, cafès, fàbriques, cementiris, grans magatzems). Tot això mentre les autoritats estatals, amb l'inspector provincial de Sanitat al capdavant, persistien en un relat esperançador en el qual la grip mostrava tendències a la baixa i recomanaven, com a tractament, les llimonades purgants...

Tarraconensis Flu

A Tarragona, en el *Butlletí Oficial de la Província* del 21 de setembre, el governador civil, Agustín de Llano Valdés, "en vista de la difusió de la epidemia de grippe", convocava la Junta Municipal de Sanitat per activar l'adopció de mesures de caràcter profilàctic; i alhora, recomanava evitar la concentració de gent en locals tancats.

El pitjor mes fou el d'octubre: es va disposar la desinfecció diària de carruatges de transport urbà i de cotxes fúnebres i, fins i tot, la instal·lació d'escopidores en locals oberts al públic.

Serveis de desinfecció d'operatius, 1929. Arxiu Fotogràfic del Museu d'Art Modern de Tarragona (reg. 5435). Reportatge fotogràfic d'Hermenegild Vallvé Vilallonga, digitalitzat per Alberich Fotògrafs.

La premsa va divulgar els consells més elementals: neteja de mans amb aigua i sabó, desinfecció d'utensilis i ús de màscares i vels en personal en contacte amb infectats, etcètera. També l'alcalde de Tarragona, Josep Prat Prats, va publicar un comunicat a la premsa en què demanava evitar les concentracions en espais tancats i anunciava mesures de neteja i desinfecció al carrer i als habitatges i, sobretot, en espais ocupats per bestiar. No va ser fins a la segona quinzena del mes de març del 1919 quan la reducció del nombre de morts i de contagiats va permetre albirar la fi d'aquesta terrible grip.

L'epidèmia es va saldar amb milers de morts arreu de la demarcació provincial. Els comunicats mensuals de l'Institut Geogràfic y Estadístico inserits en el *Butlletí Oficial de la Província de Tarragona* donen a conèixer el nombre de naixements i defuncions, amb especificació de les principals causes de mort i les xifres totals i desglossades per malalties. Aquestes dades ens permeten quantificar la magnitud de la catàstrofe epidemiològica. En xifres totals, la província va registrar un fort augment en el nombre de morts per grip, que era d'una mitjana de 4 l'any 1917, i que el primer quadrimestre de 1918 va passar a ser de 9 i el segon de 13. El fatídic tercer quadrimestre del 1918 (del setembre al desembre), la xifra trencava tots els sostres: van ser

1.535 morts, una mitjana mensual de 383 (més de 30 vegades superior a l'habitual!). Gairebé el 40 % del total de defuncions del tercer quadrimestre del 1918 van ser motivades per la grip i la pneumònia (intimament relacionada amb la primera). La taxa de mortalitat en quadrimestres anteriors solia oscil·lar al voltant de l'1,5 x 1.000; la de l'últim quadrimestre del 1918 fou del 3,6 x 1.000, i, concretament, la del mes d'octubre, del 7,1 x 1.000.

Malalts enduts en llitera pels serveis sanitaris, Tarragona, anys 20. Lluís Bonancia Pallejà, del seu web Tarragonavintage.

No hi ha dubte que la passa mortal d'aquesta grip va esdevenir un episodi dels més negres de la nostra història i que, com a tal, va generar i va deixar darrere seu un rastre documental considerable. També, en la seva mesura, a l'Arxiu de la Diputació de Tarragona.

Documentació de l'AGDT

D'entre les unitats documentals més importants hi ha les actes de sessions de la Diputació Permanent (dita Consell Provincial) i del Ple (dit, simplement, Diputació), recollides, per sessions, en uns 150 volums relligats de format foli, manuscrits, mecanoscrits i impresos, segons l'època. Documenten, des del 1836 fins a l'actualitat, el desenvolupament, el plantejament, els debats i les resolucions de les reunions dels diputats i els acords amb els quals comprometen l'organisme. Representen

la crònica viva de la seva activitat i, alhora, la millor opció per conèixer-ne l'evolució i fer-ne un seguiment.

En els seus fulls, doncs, hi consta la memòria escrita de la corporació i, en el tom corresponent a l'any 1918, les referències a la grip que van afectar directament la corporació provincial. La malura va penetrar dins dels murs de la Casa de Beneficència i la cruel dalla de la mort s'endugué tres dels asilats. No en van ser més gràcies a la decidida actuació del president, Pere Lloret Ordeix, que hi va trametre, per contenir l'epidèmia, un equip de quatre metges encapçalat per l'oftalmòleg del Centre, el Dr. Ricard de Vilallonga Velasco.

El Dr. Ricard de Vilallonga Velasco, oftalmòleg de la Casa de Beneficència, Tarragona, 1916. Lluís Bonancia Pallejà, del seu web Tarragonavintage.

A través dels debats i acords de les sessions posteriors, es pot anar reconstruint l'estratègia dels diputats per prevenir nous atacs epidèmics, a base de dotar la ciutat d'un sanatori marítim amb moderns pavellons Dokker per a l'aïllament de malalts infecciosos, que es van inaugurar l'any 1923.

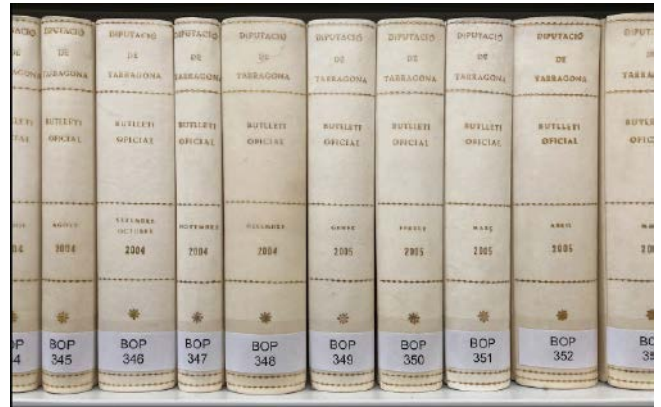

Resulta força interessant el registre 1068-1, de la secció de Governació, que conté la documentació generada arran de l'ordre ministerial d'implantar un hospital provincial per atendre els contagiats de grip. Aquesta reacció de l'Estat no només era autoritària i irreflexiva sinó, a Tarragona concretament, de molt difícil execució, atès que el municipi ja tenia establert un conveni amb l'important centre hospitalari de Sant Pau i Santa Tecla, que cobria les necessitats de la població. El més semblant a un hospital d'àmbit provincial, el Joan XXIII, no es construiria fins a la dècada dels anys seixanta.

L'expedient també conté esborranys dels nous estatuts que s'aprovaren per dirigir la Casa de Beneficència, que va ser reestructurada i va veure com es reorganitzaven els diferents serveis que prestava. D'aquests nous estatuts en sortí la creació d'una junta directiva, mixta, de diputats provincials i de personalitats civils de l'esfera local, compromesos amb el tema. Els diputats encetaven una nova etapa en la qual la corporació provincial es prendria seriosament, i prioritziaria, les necessitats dels malalts i desvalguts sota la seva tutela.

La font que recull la normativa d'aplicació és la col·lecció impresa del *Butlletí Oficial de la Província*, en toms anuals (abans de la Guerra Civil, en format DIN A3). Va ser concebut com l'instrument de difusió de la legislació emanada dels poders públics espanyols, tant centrals com perifèrics, i alhora òrgan de veu de l'Estat.

Existent des del primer dia d'abril de 1834, s'ha anat publicant en diferents formats, segons l'època i el règim polític sota el qual s'ha trobat. La col·lecció de l'AGDT, en paper, és gairebé ininterrompuda des del 1857 (dels 23 anys anteriors se'n disposa en còpia digital).

Volums del BOPT, a l'espai A3 de l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona, la Canonja, 18/11/2020. Ramon Cornadó Serra. Fons d'Imatges de l'AGDT.

Actualment, estan digitalitzats els 183 volums de la col·lecció i s'està desenvolupant un protocol programàtic per pujar-la a la xarxa i permetre'n la lliure consulta en línia. El volum corresponent al 1918, l'any en què es desfermà la crisi sanitària per causa de la funesta grip, conté 316 números.

La secció de Beneficència consta de 438 capsers i centenars de llibres de registre, amb informació referent a l'administració d'una trentena de centres assistencials de la demarcació. També resulta interessant de consultar, ja que és on es conserven els expedients dels asilats, en nombre de més de 12.000, a més de la documentació relativa al personal empleat i als equipaments sanitaris de la casa. Abasta des del 1843 fins al 1992, en què el Servei passà a ser competència de la Generalitat.

Quan les actes esmenten la mort de tres dels asilats, no en diuen el nom. A través dels registres d'aquesta secció podria ser possible, per exemple, identificar-los (nom, edat, procedència, etcètera). Així mateix, permetria copsar la sistemàtica i les característiques de la casa (personal, espai, recursos) quan va sofrir l'atac epidèmic.

Imatges

Dins del Fons d'Imatges destaca, com resulta habitual en els arxius, la col·lecció de fotografies: albúmines primer, positius en blanc i negre, i després (1963) en color, fins a arribar a les digitals. La de l'AGDT recull els reportatges amb els quals la Diputació cobria la informació pública de tota mena d'actes socials: sessions plenàries, visites, festivitats, inauguracions, certàmens, homenatges, etcètera. Són a partir del 1950, però hi ha algun reportatge sobre la Casa de Beneficència, ja en aquesta dècada, en què els protagonistes són els asilats més menuts.

A banda, el Museu d'Art Modern, institució dependent igualment de la Diputació de Tarragona, ha conservat, treballat i descrit el seu fons fotogràfic més antic i valuós, fins a deixar-lo perfectament classificat i digitalitzat.

Panoràmica frontal de la façana del Museu d'Art Modern de Tarragona, al carrer de Santa Anna, 25/01/2011. Ramon Cornadó Serra. Fons d'Imatges de l'AGDT.

Hi destaca la col·lecció de fotografies que l'any 1929 la Diputació encarregà als fotògrafs Pere Català Pic i Hermenegildo Vallvé Vilallonga per presentar a la secció de "Monumentos de España" de l'Exposició Internacional de Barcelona. El segon, el tarragoní Vallvé, plasmà el seu art en una sèrie de 154 impressionants instantànies

sobre els serveis sanitaris provincials, l'antiga Casa de Beneficència, les instal·lacions, els equipaments i, finalment, el personal empleat i els asilats interns.

Així mateix, s'hi troben altres reportatges, de mitjan segle XX, sobre la Casa de Beneficència. Un dels més interessants és el que forma un conjunt d'una cinquantena de fotografies, fetes per Vallvé l'any 1954, on es poden veure diversos indrets i estances i també els asilats sota la supervisió de les monges paulines. Un altre conjunt de quatre fotografies, indataes, cobreix la visita que hi va efectuar l'arquebisbe Benjamín de Arriba y Castro, amb Enric Guasch de president de la Diputació.

Aquesta darrera proposta de material documental per a la recerca del tema de la grip del 1918 no pertany, exclusivament, als fons documentals en imatge dependents de la Diputació, però la hi hem volgut incloure a tall d'útil complement. La xarxa (Internet, el ciberespai, el núvol) és un finestral obert al món que recull, mostra i posa a disposició de qualsevol usuari la tasca participativa dels més creatius. Aquí n'ofereim un tast, però som conscients que un internauta entès i experimentat el sabria convertir en banquet.

A la xarxa hi ha de tot, en bona part de tall mercantilista, però hi coexisteix un sector de vocació altruista i desinteressada, amb webs carregats de material al marge del mercat. Són autèntics bancs d'imatges FIPD (Free Images Public Dominion), lliures de pagament (gratuïtes) i/o de domini públic, o sigui, no sotmeses a drets d'autor ni d'explotació. Això sí, la majoria condicionen la reproducció d'una imatge al compromís de l'usuari de no modificar-la substancialment i de citar-ne l'autor i la procedència. Res que no s'hagi fet tota la vida amb el text de llibres impresos en paper.

Alguns dels webs de FIPD més coneguts són, sense exhaustivitat: Flickr Commons, Freepik, Pexels, Pixabay,

publicdomainvectors.org, Wikimedia Commons, etcètera. De cara a il·lustrar l'època dels anys vint del segle XX a Tarragona, pot ser de gran ajut el web de fotografies antigues de Tarragona de Lluís Bonancia Pallejà, Tarragonavintage [\(\)](#). També hi ha macrobiblioteques que s'han trobat amb grans col·leccions de fotografies o gravats antics, sense autor ni procedència, i que han digitalitzat i pujat al web en règim de lliure descàrrega. Per citar-ne alguns dels més coneguts: la British Library i el seu fons d'imatges de domini públic cedit a Flickr Commons (BLFC), a l'espai ; la The Library of Congress dels EUA, a través de la seva Prints and Photographs Division (LCPPD); la New York Public Library i la seva Digital Collection (NYPLDC); la Österreichische Nationalbibliothek (ONB) i el seu fons de fotografia antiga, etcètera.

Grup d'infermeres de la Creu Roja en procés de desinfecció, al front austríac, 1918. Österreichische Nationalbibliothek.

A Catalunya tenim els principals arxius, públics i privats, com a dipòsits de fons fotogràfics particulars, en règim de reproducció variable, segons cada acord de dipòsit, però inclús els més permissius graven la reproducció amb una taxa administrativa. Aquesta taxa sol tenir un cost econòmic insignificant (30 € l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya; 2 € l'Arxiu Nacional de Catalunya); malauradament, no ho és gens el cost

invertit en temps i en la formalització dels tràmits de la cessió. Alliberats de drets de reproducció són, per exemple, els fons de fotografies d'Antoni Rosal Grelon (ANC) o el més conegut fons de Josep Salvany Blanch (BC).

Comptem, això sí, amb l'ineestimable suport de poderoses eines de cerca, com el portal d'Internet Europea, que aplega, ben classificats i en 45 idiomes, milers d'enllaços a tota mena de col·leccions digitalitzades: documentals, fílmiques, gràfiques, impreses, plàstiques o sonores [\(\)](#). Hi ha altres plataformes similars, com la nord-americana Internet Archive o la francesa Gallica.

Bibliografia

"Les actes de la corporació i la seva digitalització". *Bolduc* [en línia], 7 (1r semestre de 2009), 6-11. <>.

ECHEVERRIA DÁVILA, Beatriz. *La Gripe Española. La pandemia de 1918-1919*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas Siglo XXI, 1993 (Monografías; 132).

FANNING, Thomas G.; TAUBENBERGER, Jeffery K.; REID, Ann H. "El virus de la grip de 1918". *Investigación y Ciencia*, 342 (2005), 44-53.

FAVÀ BEL, Cristina. "L'epidèmia de grip de 1918 al municipi de Tortosa". *Recerca*, Tortosa, 18 (2019), 101-121.
GARCÍA-ROBLES, Inmaculada; RUIGROK, Rob W. "Història de la pandèmia de la grip espanyola del 1918". *Mètode (Virus, els monstres invisibles)*, Universitat de València, 45 (2005), 73-83.

GRANERO I XIBERTA, Xavier. "L'epidèmia de grip del 1918 a Barcelona". *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, v. 1 (1984), 80-123.

GÜELL, Manel. "Les actes de la província: una font per a la investigació històrica de la Conca de Barberà". *Aplec de Treballs*, Montblanc, CECB, 20 (2002), 229-244.

MASANA RIBAS, Rosa M. "L'epidèmia de grip influença de l'any 1918 a Palafrugell". *Estudis del Baix Empordà*, 37 (2018), 155-163.

MATA, Jordi. "La grip espanyola, el soldat més letal". *Serra d'Or*, 697 (2018), 33-37.

MONTAÑÀ I BUCHACA, Daniel. "L'epidèmia de grip a Terrassa durant el mes d'octubre de 1918 i les notícies aparegudes a la premsa local". *Terme*, Terrassa, 10 (1995), 51-54.

MONTAÑÀ I BUCHACA, Daniel; PUJOL I ROS, Joan. "L'epidèmia de grip de l'any 1918 a Igualada". *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, v. 24 (1995), 225-229.

PEREA SIMÓN, Eugeni; GÜELL, Manel. *Guia de l'Arxiu de la Diputació de Tarragona*. Tarragona: Diputació, 2004.

PINILLA I PÉREZ, Beatriz. "Anàlisi de la influència de la 'grip espanyola' a la ciutat de Barcelona (1918-1919)". *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, v. 51 (2009), 201-217.

RODRÍGUEZ-OCAÑA, E[steban]. "La grip a Barcelona: un greu problema esporàdic de salut pública. Epidèmies de 1889-90 i 1918-19". Dins: ROCA ROSELL, A. (coord.). *Cent anys de salut pública a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament, 1991, 131-156.

SPINNEY, Laura. *El jinete pálido. 1918: La epidemia que cambió el mundo*. Barcelona: Crítica, 2018._

Manel Güell Junkert

Arxiu General de la Diputació de Tarragona

Augment de sous... paupèrrims

El sou d'un obrer als anys quaranta devia considerar-se tan baix que les mateixes autoritats del règim se'n conhortaren i l'augmentaren un 30 %. Almenys, va ser així a la Diputació de Tarragona: "Atendido que en las actuales circunstancias el jornal que perciben los obreros que prestan sus servicios en la Granja Avícola, de diez pesetas diarias, es a todas luces insuficiente para las atenciones más elementales de la vida, se acuerda remunerarlos con tres pesetas de más". Pia iniciativa que quedava en dubte en llegir més endavant, a l'acta de la sessió del 9 de març, que a l'inspector de la Granja li pagaven dietes, per girar una sola visita, per valor de 80 ptes.

AGDT, Actes, 1943, f. 24.

Consultant mapes a l'Arxiu del Port de Tarragona

Entre els dies 10 i 18 de març de 2020, l'Arxiu del Port de Tarragona va organitzar un taller que va anar a càrrec de José Ignacio Muro Morales, professor de Geografia Humana de la URVT i especialista en Història de la Geografia i Cartografia. El nom del taller, de 12 hores de durada, fou "Com llegir i interpretar documents cartogràfics", i s'estructurà en quatre sessions, sempre de 16 a 19 h: el dimarts 10 de març, el dimecres 11, el dimarts 17 i el dimecres 18. L'objectiu del taller va ser, des d'un principi, mostrar la utilitat dels documents cartogràfics per a qualsevol mena d'investigació, i saber-los interpretar i extreure'n tota la informació que contenen. Els assistents van poder adquirir tècniques i coneixements de lectura i d'interpretació de tota mena de documents cartogràfics.

Taller

**COM LLEGIR I INTERPRETAR
DOCUMENTS CARTOGRÀFICS**
amb el professor de Geografia Humana
de la URV: José Ignacio Muro Morales

10, 11, 17 i 18 de març, de 16 a 19 hores
Durada: 12 hores en 4 sessions
Lloc: Aula de Formació de l'APT
Arxiu del Port - c/ Anselm Clavé, 2 1r
Cal inscripció prèvia a: arxiu@porttarragona.cat
Places limitades - Activitat gratuïta

Entente cordiale amb els militars

La postguerra civil espanyola va comportar l'exaltació de l'Església i de l'Exèrcit com a garants del nou règim polític, de manera que durant el postfranquisme totes les institucions i organismes oficials els retien acatament i els reien les gràcies. Així, el març del 1943, per commemorar "la liberación de esta Ciudad y su provincia", els diputats van banquetejar amb els alts comandaments militars locals. L'àpat va ser costejat a "semi-escote", ja que el van finançar, únicament, la Diputació i l'Ajuntament de Tarragona, aportant, cada un, 2.500 ptes. El president en donava compte al Plenari del dia 9 de març, sense dubtar que, *prietas las filas*, els diputats donarien (com, de fet, van donar) suport a la iniciativa "por unanimidad", i que a més es farien càrrec del dispendi, que quedà consignat amb càrrec a la partida d'"Imprevistos".

AGDT, Actes, 1943, f. 23v.

Activitat de l'Arxiu del Port des del confinament

A principis del mes de maig del 2020 es consumava un confinament per guardar-se del Covid que ha obligat molts arxius a reinventar llurs activitats de difusió. L'equip de l'Arxiu del Port de Tarragona va continuar treballant des de casa diversos continguts que van promocionar a través de les xarxes socials.

Una primera activitat va ser publicar, d'acord amb les activitats virtuals que havíem programat per Sant Jordi, les darreres "Lectures confinades", que han estat:

- *El puerto de Tarraco en época romana (siglos II aC - III dC)*. Fuentes, historiografía y arqueología, de Patricia Terrado Ortuño. (<https://ja.cat/P5ZzK>).
- *L'emigració del Camp de Tarragona a Llatinoamèrica (1778-1833)*, de Ginés Puente Pérez. (<https://ja.cat/8jAXf>).
- *El naixement dels barris del Port*, de Luis Ballester i Coia Escoda. (<https://ja.cat/GfP4c>).
- *La defensa de la costa a la província de Tarragona durant la Guerra Civil (1936-1939)*, d'Adrián Cabezas Sánchez. (<https://ja.cat/LEN3V>).
- *VI Premi de Narrativa Curta Port de Tarragona* [recull d'obres premiades]. (<https://ja.cat/ljXhy>).
- *Atlas històric i il·lustrat del port de Tarragona*, de Joan Carles Blanch. (<https://ja.cat/a99jY>).

També van publicar una nova entrada al blog ArxiPortus al voltant de la figura d'un altre enginyer de la Junta d'Obres del Port: Fausto Elío Vidarte. (<https://ja.cat/6a-L3A>).

Via Twitter van participar en el repte proposat pel Museu de Guissona al voltant del llibre més antic de la Biblioteca Auxiliar, que en el cas de l'APT és *Sistema General de las Aduanas de la Monarquía Española*, del 1820, fruit de la donació del doctor Enric Olivé Serret, de la URVT (<https://ja.cat/cBSsr>). Així mateix, van publicar un fil amb el títol "Quins vaixells van entrar al Port de Tarragona tal dia com avui fa cent anys?" (5 de maig de 1920), data en què arribaren dos vapors procedents de Barcelona: *Marqués de Campo* i *San Nicolás*, segons consta en el comunicat diari d'entrades i sortides de vaixells (<https://ja.cat/RBpyc>).

A les diferents xarxes, van pujar-hi imatges de diferents elements patrimonials portuaris de la sèrie "L'ahir i l'avui", com ara el far del moll d'Aragó (Facebook); la torre rellotge del dic de Llevant a (Instagram) o el Tinglado 4 del Moll de Costa a (Twitter).

Finalment, van pujar un vídeo al seu canal de YouTube de la mà de la Sra. Castellarnau, la protagonista dels "Secrets de l'Arxiu", en el qual explicava com passava ella el seu confinament (<https://youtu.be/2WSCWyK-jtc0>). Un altre dels productes digitals més interessants que s'hi va pujar va ser l'"Embarcament de tropes destinades al Marroc al Port de Tarragona, 1919", on es podien observar les tropes del regiment de Treviño embarcant cap al Marroc per servir en la Guerra d'Àfrica (<https://ja.cat/NQp2n>).

Al llarg del mes de maig, l'equip de l'APT va seguir publicant a Twitter i a Facebook. Especialment interessant va ser el fil sobre el prestigiós antropòleg Claude Lévi-Strauss, que va ser al port tarragoní l'any 1935, arribat a bord del vapor *Mendoza*, procedent de Marsella. Una travessia en la qual passà per diverses ciutats portuàries catalanes, i així ho va descriure en el capítol 7 de la seva obra *Tristes trópicos* (1955) (<https://ja.cat/QFU0j> i <https://ja.cat/SEj6U>).

IX Premi d'Investigació Port de Tarragona

El mes de maig del 2020 l'Autoritat Portuària de Tarragona convocà el IX Premi d'Investigació Port de Tarragona. El premi es va dotar amb 6.000 euros i es va plantejar en format projecte de recerca, obert a totes aquelles propostes de treball en el camp de les ciències humanes, prioritàriament en l'àmbit de la Història, referides al port de Tarragona o a la seva àrea d'influència. El termini de presentació de les propostes acaba el 29 de gener de 2021.

Des de l'any 2004 i amb una periodicitat biennal, l'Autoritat Portuària de Tarragona convoca aquest certamen amb l'objectiu de fomentar la investigació i els estudis sobre el port de Tarragona i el seu entorn més immediat.

A la darrera convocatòria, l'any 2019, s'hi van presentar sis projectes, d'entre els quals va resultar guanyador el de Patricia Terrado Ortuño, doctora en Arqueologia Clàssica i llicenciada en Història per la Universitat Rovira i Virgili, titulat *Ciutat. Port i territori. Cartografia històrica de Tarragona entre els segles XVII i XIX*, que l'Autoritat Portuària de Tarragona, a través del seu Servei de Publicacions, té previst editar enguany.

Vídeo amb imatge de la Conca de Barberà

El 20 de maig de 2020 l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, dins del seu programa dels "Arxius a casa", presentava un vídeo amb imatges que fan història on surten representades festes i tradicions celebrades a la comarca de la Conca de Barberà, concretament imatges de Montblanc, Santa Coloma de Queralt i Solivella.

Exposició virtual del fons personal Anton Moix Pallisó de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà

Coincidint amb la celebració del Dia Internacional dels Arxius, el passat 9 de juny l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (ACCB) va publicar una nova exposició virtual de fotografies, la quarta des de l'activació del confinament per la crisi de la Covid-19. Tot i que la previsió era poder obrir al públic al més aviat possible i amb les màximes mesures de seguretat, l'objectiu principal de l'ACCB seguia sent portar els arxius a casa. La proposta digital formava part de la *Primavera fotogràfica*, que s'emmarcava en el projecte *Catalunya des dels Arxius*, impulsat per la Xarxa d'Arxius Comarcals.

Aquesta nova exposició virtual de fotografies pertany al fons personal del montblanquí Anton Moix Pallisó, d'on se'n va seleccionar una mostra agrupada en diversos apartats, tots relacionats amb Montblanc: la vila ducal, la seva vida quotidiana, els seus personatges, esports, tradicions i altres fotografies curioses.

El productor del fons, Anton Moix, va néixer el 13 de febrer de 1925 i va morir quan només tenia 56 anys, l'any 1981. Era cabaler d'una família pagesa; els seus pares eren Josep i Rosalia i tenia dos germans, el Josep i la Paquita. De ben jove se li despertà la curiositat pel nou art que naixia, la fotografia. Tot compaginant la feina de pagès i el conreu de la vinya, Anton Moix de mica en mica va desenvolupar un laboratori fotogràfic. D'altra banda, cal destacar també la seva activa participació en els actes de la vila ducal. Era membre dels Bastoners de Montblanc, on fins i tot feia de mestre a les noves generacions. I paral·lelament, i durant força anys, va ser l'encarregat de projectar les pel·lícules del cinema del Casal Montblanquí.

El fons personal Anton Moix Pallisó va ser cedit a l'AC-CB l'any 2006 i està format per més de 3.000 negatius: plaques de vidre, plaques d'acetat i negatius de 35 mm, que han estat puntualment digitalitzades, i positivat tots els negatius, per tal de posar aquest interessant material a disposició dels usuaris.

L'Arxiu del Port de Tarragona i el Dia Internacional dels Arxius d'enguany

El 17 de juny de 2020, i dins del programa del Dia Internacional dels Arxius i la Setmana dels Arxius, el Departament de Cultura de la Generalitat va impulsar una campanya de captació dels vídeos gravats pels mateixos usuaris dels arxius, investigadors, donadors, etc., amb la pretensió que expliquessin des d'un punt de vista molt personal la seva vivència als nostres centres. En la campanya hi van participar 58 arxius i es van aplegar 66 vídeos, que es van pujar al canal de YouTube de Patrimoni de la Generalitat.

A banda d'aquesta activitat comuna amb la resta d'arxius catalans, l'Arxiu del Port de Tarragona va dur a terme un seguit d'activitats no presencials:

- "Coneix els secrets de l'Arxiu": vídeo de presentació d'aquesta nova activitat teatralitzada que compta

amb la participació de dos personatges coneguts i apreciats pels seguidors de l'APT: el capità Apodaca i la Sra. Castellarnau.

- Testimoni de Ramon Aloguín Pallach, arquitecte, el qual en els darrers anys ha esdevingut un dels usuaris que més han freqüentat el nostre centre.
- "Els projectes d'obres del Port de Tarragona". Una mostra audiovisual d'alguns dels més de mil projectes d'obres que es conserven a l'Arxiu del Port de Tarragona des del 1868 fins a l'actualitat; una sèrie documental imprescindible per conèixer l'evolució d'aquesta infraestructura portuària cabdal. Els primers noranta projectes estan disponibles en línia, íntegrament, a la pàgina web.
- Al blog ArxiPortus es pujà un article sobre l'enginyer Josep Serrano Lloberas, director de la Junta d'Obres del Port de Tarragona.
- A Twitter van encetar una nova secció, "Va de fars", que aproxima la història de cada far del port i que ja incorpora la dels fars de Sant Carles de la Ràpita i del Fangar.
- Des de l'11 d'abril fins al 3 de juliol, el Tinglado 1 del Moll de Costa va acollir el vídeo de l'exposició "Tarragona durant la Guerra del Francès (1808-1814)".

Exposició virtual del fotògraf montblanquí Vicenç Baldrich

El juliol del 2020 l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà va organitzar una exposició virtual sobre l'obra fotogràfica de Vicenç Baldrich Sabaté, amb més de 150 imatges procedents del fons que custodia. L'obra d'aquest artista de la fotografia constitueix una ex-

traordinària crònica gràfica del seu temps, entre els anys trenta i seixanta del segle XX. En les imatges de l'exposició s'hi podia veure reflectida la vida quotidiana de la vila ducal, carrers, indrets, paisatges, festes i tradicions, vida escolar i esportiva, etc. Hi destacaven grups de fotografies com el que retrata l'interior de l'església de Sant Miquel durant les obres de restauració (1947-1950), les que testimonien la gran nevada del 1944 o les dedicades al monestir de Poblet. El fons Vicenç Baldrich el formen 1.710 positius en paper, 54 postals, 55 estereoscòpiques, més de 3.000 negatius de plàstic, 235 en placa de vidre i 175 negatius més en placa de nitrat. La visita virtual a l'exposició es podia fer accedint a l'enllaç <http://aconcabarbera.wixsite.com/vbaldrich>.

XVIII Cicle de Conferències de l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus

Com cada any, l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus (ABSC) va organitzar un cicle de conferències a l'estiu, amb un format de quatre xerrades. La conferència inaugural va ser "La quadra de Santes Creus a l'Espluga de Francolí (segles XIV-XIX)", a càrrec de Josep Maria Vallès, i tingué lloc l'11 de juliol, a les 5 de la tarda, a la sala del dormitori del monestir.

La segona, dues setmanes més tard, el 25 de juliol, comptà amb la participació de Laia Duran Vila i Núria Jotglar Álvaro, restauradores del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, que parlaren sobre "La restauració de la marededéu del retaule major de Santes Creus". La tercera, "Un recorregut per la història del culte a Santes Creus", s'esdevingué el 5 de setembre, a la sala del dormitori del monestir. Anà a càrrec de Marta Segarra Calderer, professora de la Universitat Autònoma de Barcelona.

La quarta i última conferència del cicle fou el 19 de setembre, dia de la festa anual de l'ABSC, dins dels actes de la qual es va incloure la conferència pronunciada per Eduardo Carrero Santamaría, de la Universitat Autònoma de Barcelona, "La Lactatio de Sant Bernat".

L'Arxiu Municipal de les Borges del Camp puja al núvol la seva memòria fotogràfica

El projecte de constituir un arxiu fotogràfic a les Borges del Camp, covat des del setembre del 2019, ja és una realitat un any després gràcies a la col·laboració ciutadana, que ha aportat més d'un miler de fotografies, 700 de les quals ja han estat fitxades i descrites. L'Ajuntament ja ha inaugurat la pàgina web de l'Arxiu Fotogràfic Municipal de les Borges del Camp (AFMBC), <http://arxiu.lesborgesdelcamp.cat/>, on es troben publicades, en format digital i accés lliure i universal, amb especificació de la descripció, la data, l'autor i el donador.

Entre les imatges destaquen més d'un centenar sobre la Festa Major en honor de la Mare de Déu de la Riera (1920-2000), i també n'hi ha del consistori municipal i de processons. L'AFMBC completa els seus fons d'imatges amb una col·lecció de postals antigues i altra documentació gràfica, com ara programes de festes majors, fulls o butlletes d'un sorteig dels anys cinquanta.

Presentació de l'obra guardonada amb el Premi Tarragonès d'Investigació 2018

El divendres 18 de setembre, a les 19.30 h, el Casal Municipal de Creixell acollí la presentació del llibre *Els ports antics de Tarraco. Embarcadors, ports i platges del litoral tarraconense en època romana (s. II aC - III*

dC), de Patricia Terrado Ortuño, guanyador del Premi Tarragonès Beca d'Investigació 2018. La presentació anà a càrrec de Jaume Massó, arqueòleg, historiador i museòleg.

El llibre ofereix un catàleg dels enclavaments portuaris del litoral tarraconense en un espectre cronològic comprès entre els segles II aC i III dC. Les fonts clàssiques, els estudis d'arqueologia i les dades geomorfològiques permeten fer una aproximació de la localització cartogràfica dels ports que formaven part de la xarxa marítima de Tàrraco.

Es tracta d'una investigació que completa els estudis sobre la ciutat de Tàrraco i el seu territori, amb l'epicentre al port i les seves infraestructures auxiliars, i esdevé una eina per als investigadors interessats en la història portuària tarraconina i del seu entorn.

El Comarcal de la Conca reproduceix a la xarxa més de 700 cartells

L'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà posseeix una col·lecció de quasi 4.000 cartells (1892-1999), que ha anat digitalitzant, a través de l'empresa Artyplan, per tal d'assegurar-ne la preservació, i a inicis d'octubre del 2020 ja n'ha pujat més de 1.100 a la xarxa, juntament amb la corresponent fitxa descriptiva, per tal de facilitar-hi l'accés universal. La darrera pujada ha permès la visualització de 734 cartells compresos entre 1989 i 1999, que anunciaven públicament festes majors, campionats esportius, concerts musicals, conferències i altres actes culturals, festes i fires diverses i, també, la Setmana Medieval de Montblanc.

Per consultar-los cal anar al cercador de fons i docu-

ments Arxius en Línia, dins del lloc web de l'Arxiu Comarcal (http://xac.gencat.cat/ca/l/ista_arxius_comarcals/conca_de_barbera/).

Un valuós manuscrit de Cristòfol Despuig adquirit pel Consell Comarcal del Baix Ebre

L'Arxiu Comarcal del Baix Ebre ha fet un ingrés excepcional aquest mes d'octubre de 2020. Es tracta d'una còpia manuscrita, datada a la segona meitat del segle XVIII, dels famosos *Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, de Cristòfol Despuig. La seva recuperació ha estat possible gràcies a l'adquisició, per 6.000 euros, que n'ha fet el Consell Comarcal. El manuscrit, juntament amb una altra còpia que es conserva a Barcelona, és el més antic que existeix dels *Col·loquis*. La troballa del manuscrit es deu a la incansable labor investigadora de l'arxiver Albert Curto, que ha assumit la direcció de les operacions que s'han dut a terme per culminar amb èxit aquesta important recuperació documental. La peça consta de 308 folis, amb el sumari dels sis col·loquis que formen l'obra, més un índex temàtic.

Procés participatiu Repte 1 de la Diputació de Tarragona

El dimecres 27 d'octubre de 2020 tingué lloc un procés participatiu per videoconferència per debatre el "Repte 1: Lideratge de l'ecosistema en la recerca del bé comú". L'objectiu fixat del debat era la definició dels serveis i dels projectes a partir dels quals la Diputació hauria d'orientar la seva acció de govern per convertir la demarcació en un territori líder en l'equitat dels municipis, l'equilibri territorial, la sostenibilitat econòmica, l'empoderament de les dones i el respecte a la diversitat rural, urbana, industrial i agrícola. Un territori que generi valor social i cultural, des de la igualtat i amb unes polítiques públiques que impulsin un desenvolupament equilibrat en benefici de totes les persones que viuen a les Terres de l'Ebre, al Baix Penedès i al Camp de Tarragona.

L'Arxiu Tarradellas de Poblet cedeix documentació per a l'exposició "Aixafem el feixisme"

El Palau Robert va presentar una exposició sobre el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya titulada "Aixafem el feixisme. El Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1936-1939", que mostrava les estratègies que va desplegar per defensar el progrés social, la democràcia i la llibertat. A l'hora d'aplegar el material de l'exposició, l'Arxiu Tarradellas de Poblet va cedir material documental i en imatges.

L'exposició, que es va obrir al públic el 3 de novembre i està previst que es mantingui fins al 5 d'abril de 2021,

a les sales 1 i 2, està organitzada per la Direcció General de Difusió del Departament de la Vicepresidència i d'Economia i Hisenda i comissariada per la periodista Ester Boquera. En la inauguració s'encetaren les visites amb una encartellada, el dia 2, a la qual assistiren diverses autoritats acadèmiques i institucionals.

El Comissariat de Propaganda es va crear l'octubre del 1936 per desenvolupar una important estratègia de comunicació, tant per internacionalitzar el conflicte bèl·lic com per explicar-se davant l'opinió pública republicana catalana i espanyola. Durant la Guerra Civil (1936-1939) la propaganda va jugar el paper ideològic del conflicte bèl·lic. La mostra no només reconstrueix i difon les accions persuasives que va desplegar la Generalitat; també en fa una útil contextualització i n'explica els motius. _

Recensions

GRAU PUJOL, Josep M. «Els centres d'Estudis: relacions amb arxius i museus». *Lo Floc*, CERAP, Riudoms, 226 (2018), 20-21 [en línia]. Disponible a: <https://www.raco.cat/index.php/LoFloc/article/view/350683> [Consulta: 26-03-2020].

L'article de Josep M. Grau s'enceta amb una bona definició del que és un centre d'estudis:

“Els centres d'estudis són associacions culturals no lucratives amb l'objectiu de promoure la cultura en un territori determinat, sigui a nivell local, comarcal o supracomarcal, a través de recerques sobre el passat o la natura i poder transmetre aquest coneixement mitjançant publicacions (llibres i revistes periòdiques), conferències i exposicions, a fi de preservar els signes d'identitat, llengua i tradicions populars, el paisatge, un compromís que pot portar fins i tot a la creació d'infraestructures (sala d'actes, exposicions i biblioteca) o aprofitar-ne d'altres existents”.

A partir d'aquí, el veterà historiador i dinamitzador cultural (i arxiver emèrit) posa sobre la taula el seguit d'exemples més destacats. Així, encapçalats per la Reial Societat Arqueològica Tarraconense i el seu *Butlletí*, i el Centre de Lectura de Reus i la seva *Revista*, desfilen l'Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV de la Diputació (de la desaparició del qual es condoleix), l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus, l'Institut d'Estudis Vallencs, el Centre d'Estudis Alcoverencs, el Centre d'Estudis del Gaià i altres d'Altafulla, Constantí, Riudoms, la Selva i Torredembarra, tots amb la seva publicació (butlletins de l'ABSC, del CEA, *Quaderns de Vilaniu*, *La Resclosa*, *Lo Floc*, etcètera).

El nervi de la investigació humanística són els espais de comunicació escrita, les publicacions. Per això insisteix en l'inestimable servei que en el seu dia prestaren les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos: “celebrades arreu de Catalunya, a les nostres contrades, en aquells anys es convocaren les següents: Santes Creus (1953), Tortosa (1961), Montblanc (1966), Reus (1969), Santa Coloma de Queralt (1973) i

l'Espluga de Francolí (1974)...”. També en el pes de les publicacions a la capital del Baix Camp, amb les col·leccions monogràfiques del CLR (més de 150 títols), l'Associació d'Estudis Reusencs i Carrutxa. Acaba amb una breu visió sobre les perspectives que s'albiren amb els nous formats electrònics.

MORELLÓ BAGET, Jordi. “Aproximació als conreus agrícoles del Camp de Tarragona a la llum d'algunes fonts fiscals (s. XIV-XV)”. *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, 125 (2018 [2020]), 10-22.

Magnífic article d'història agrària signat per un dels millors medievalistes del país, un treball interdisciplinari, nodrit amb dades de primera mà, ponderat, coherent, amb un bon suport bibliogràfic i, allò que més voldríem destacar, elaborat a base de la pacient consulta de documentació dels segles XIV i XV.

Morelló confegeix un complet estudi sobre la producció agrícola baix-medieval al Camp de Tarragona (Reus, Riudoms, Valls) a través de la documentació fiscal de l'època, uns temps, previs a la famosa Sentència Arbitral de Guadalupe, en què la pagesia es trobava sotmesa a un asfixiant règim senyorial. Els barons sangoneres es valien d'una extensa gamma d'imposicions, directes i indirectes: delmes, redelmes, onzens i dotzens, i el famós milenar.

“A Reus, l'anomenada imposició del blat abraçava qualsevol compravenda que es fes amb cereals. El forment, juntament amb l'ordi, n'eren els principals, però n'hi havia d'altra mena: avena, espelta, moresc [sic], mill, panís..., aquests darrers considerats com a «blats menuts», destinats, amb tota probabilitat, a alimentar l'aviram. A Valls, dins l'anomenada imposició de les quarteres, s'inclouïen tots els grans que podien ser mesurats amb aquest instrument, no sols cereals —inclòs el mestall, barreja de forment i ordi— sinó també els llegums i els fruits secs”.

A l'àmbit local, les imposicions municipals gravaven el consum, la

comercialització i la circulació de mercaderies, de manera que podien afectar, a més dels productes bàsics, un ventall força ampli dels agrícoles. Els capítols d'arrendament d'aquests impostos donen una idea global dels estocs sotmesos a contribució. Per tal de controlar un ritme òptim d'extracció de la producció agrària, els senyors jurisdiccionals anotaven i computaven minuciosament les exaccions, ben visibles a les estimes (font documental predilecta de l'autor) i, de fet, en molts contractes i establiments emfitèutics.

És així com Morelló ha hagut de treballar els fons documentals de la notaria capitular i d'algunes comunitats rurals en diversos arxius municipals, en una dinàmica transversal que posa en evidència la riquesa documental del nostre país i l'ús racional que se'n pot fer, degudament combinades.

MURGADAS, Glòria; SORONELLAS [MASDÉU], Montserrat; CAÑELLAS MAS, Marta. *Onomàstica de la Selva del Camp*. Barcelona: Societat d'Onomàstica, 2019.

El projecte d'abastar tota l'onomàstica i la toponímia d'un espai geogràfic local demana molt de temps i voluntarietat, i una veritable vocació per la llengua, l'escriptura i la història local. No es pot esco-

metre en un període de temps relativament curt l'inventari de noms, cognoms, indrets i denominacions, de tota mena i color, d'una localitat. N'hi ha massa. Si es vol fer bé (i les autores són bones professionals i no s'haurien apuntat al projecte amb una altra intenció), s'ha de ser exhaustiu i seguir una sistemàtica de treball, una metodologia de buidatge que portarà, irremissiblement, a dedicar moltes hores a la visita de biblioteques, arxius i altres centres de documentació i a fer entrevistes a gent gran o coneixedora del territori.

Cal incidir en la consulta de documentació antiga, la principal base sobre la qual se sustentará el desenvolupament del treball, el "material a peu d'obra", com el qualificaria tot un entès en la matèria. Gràcies al repàs sistemàtic (o per prospecció) d'aquesta documentació ("han de conèixer, tocar, llegir i interpretar tota aquesta paperassa antiga o moderna", E. Perea *dixit*), les autores han pogut bastir una base de dades "dels nostres noms de lloc (masos, partides, camins...) i de persona (cognoms i renoms) que abasta un període de més de sis-cents anys".

L'arxivística és, en aquest cas, una peça clau en el projecte, perquè es fa necessari conèixer bé els fons documentals existents i, d'aquests, els més útils a l'hora d'extreure'n noms, llocs i denominacions. La

Una defenestració frustrada

Les dissensions entre alcaldes i secretaris municipals sempre han format part de la dinàmica administrativa i política d'un ajuntament. Les que van enfrontar l'alcalde del Molar (Priorat) amb el seu secretari van arribar a un punt àlgid l'agost del 1905, quan el primer el despatxava suspenent-lo de sou i feina, a través d'una resolució plena d'acusacions infundades i del tot arbitràries per no haver estat provades a través de la documentació aportada (que, intuïm, no devia ser gaire significativa). Efectivament, el secretari, Jacint Bargalló Vernet, va interposar un recurs d'alçada i els diputats li hagueren de donar la raó en no quedar provats els fets, "mayormente cuando son de tal naturaleza que, de ser ciertos, haría necesaria la intervención de los tribunales ordinarios". Poca broma amb la viperina punta del llapis del batlle del Molar! Tot i desestimar els càrrecs tan inhàbilment presentats contra Bargalló, el Plenari provincial acordà la instrucció d'un expedient "en averiguación de los hechos denunciados".

AGDT, Actes, 1905, f. 191.

tipologia és diversa i s'ha de dominar: bans, cadastres, cèdules, censos, compravendes, comunicacions, correspondència, documentació judicial (al·legacions, dictàmens, resolucions, sentències), edictes, es-
tímes, impresos, informes, llibres de comptabilitat, memòries, minuts, oficis, ordres, padrons, privilegis, protocols notariais (actes, èpoques, censals, codicils, debitoris, declaracions, inventaris, procures, testaments), quintes, rebuts, sol·licituds, talles, vàlues, etcètera.

Sense voler desmerèixer el bon treball en equip de totes tres autores, ningú més adequat per participar en aquest projecte onomàstic de la Selva del Camp que Montserrat Soronellas, autora d'un dels més complets i reeixits catàlegs d'arxiu del país (el *Catàleg de l'Arxiu Històric de la Selva del Camp*, de 809 pàgines, editat el 1993 per la Diputació de Tarragona). La seva mestria i experiència ha encaixat perfectament amb la pacient capacitat de recollida i ordenació de dades de les companyes d'autoria, fins a assolir uns resultats més que òptims.

Diccionari biogràfic dels diputats de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925). Dirigit per Enric Pujol i Casademont i Josep Santesmases i Ollé. Barcelona: Diputació, 2019.

El centenari que des del 2014 s'ha encetat sobre la Mancomunitat de Catalunya s'ha vist correspost amb el compromís d'intel·lectuals i d'historiadors de fer-ne el degut homenatge a través de la publicació de tota mena de llibres i d'articles sobre la seva organització, el re-

corregut històric i l'obra realitzada. Però una institució és, en realitat, el conjunt, individual i col·lectiu, de les persones que la integren i, no menys, de les que la dirigeixen, raó per la qual, per conèixer la trajectòria d'una entitat, no hi ha res millor que conèixer la trajectòria dels seus membres, ja que la influència i les capacitats llurs han de repercutir forçosament en l'acció de l'ens.

Així ho van pensar, en el seu dia, els directors del llibre que ressenyem. Enric Pujol i Casademont i Josep Santesmases i Ollé es poden considerar, ara com ara i juntament amb el professor Albert Balcells, dos dels principals entesos en el tema, com ho avalen les seves acreditades obres i projectes. Una d'elles, *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia* (Proa, 1996), és ja tot un clàssic en la historiografia sobre la Mancomunitat, i gosaríem opinar que encara no ha estat superada. Però el projecte estrella del centenari (1914-2014) ha estat, sens dubte, la creació d'una base de dades, en format de fitxa electrònica, que aplega les biografies dels consellers de la Mancomunitat, els diputats provincials del període (procedència, família, estudis, propietats, perfil ideològic, militància política, activitats professionals o associatives, àmbits de poder, tasca desenvolupada com a conseller de la Mancomunitat, obra publicada, fons documentals, bibliografia, firma, retrat(s)). Una lloable iniciativa duta a terme per l'Institut Ramon Muntaner (IRMU) i la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC), finançada per la Diputació de Barcelona i amb el suport de la resta de diputacions catalanes, que a partir del 2015 es

Enllumenat elèctric per a les dones més grans

La Casa de Beneficència, dependent de la Diputació, acollia tant nounats no volguts com nois i noies abandonats i, també, gent gran sense recursos per mantenir-se. A mitjan segle XX, la Diputació hi feu obres d'ampliació, durant les quals s'aprofità per desplegar-hi una nova instal·lació elèctrica. En la sessió del 15 de juny de 1950 va prosperar una proposició dels diputats Antoni Soler Morey, Joan Noguera Salort i Joan Ricomà Teixidó, "de que se instale en el Pabellón de Ancianas de la Casa Provincial de Beneficencias, por haber sido terminadas las obras del mismo, el alumbrado eléctrico, toda vez que están efectuadas las acometidas necesarias para ello". Les obres d'instal·lació d'aquest enllumenat estaven pressupostades en 7.382 ptes., que es consignarien a la partida d'imprevistos, caixa de sastre per als pagaments que sorgien al pas.

AGDT, Actes, 1950, f. 21v.

va materialitzar en un web d'accés lliure i universal, molt complet i magníficament estructurat: www.diputatsmancomunitat.cat. Sota la sàvia i experimentada batuta de Pujol i Santesmases, es van coordinar impecablement els més de trenta historiadors que van investigar i redactar les biografies. Lògicament, també eren Pujol i Santesmases els qui havien de curar aquesta edició en paper. Val a dir que, alhora, es publicava a Tarragona *La Mancomunitat de Catalunya a les comarques tarragonines*. Projectes i realitats (Diputació de Tarragona, 2019), de Manel Güell i Eugeni Perea, obra que, ultra els mèrits que pugui tenir, va incorporar, en annex, les biografies dels diputats de la Mancomunitat de la demarcació de Tarragona, elaborades a partir del projecte de l'IRMU i la CCEPC —amb l'imperdonable descuit de no haver citat la procedència, raó per la qual hom demana disculpes sinceres.

El llibre comença definint l'organització, l'estructura i el funcionament de l'ens mancomunal i el règim electoral de les diputacions, un neces-

sari marc introductori que va a càrrec del professor Albert Balcells. Segueixen les 233 entrades corresponents als diputats provincials que van esdevenir consellers de la Mancomunitat durant el seu període de vigència, fins a la renovació imposada el 1923 pel règim dictatorial (no hauria estat sobrer, pensem, incloure-hi també els consellers primoriveristes, ni que fos a tall de contrastació). En la majoria dels casos, no es tracta d'un simple esbós basat en bibliografia, sinó que hi ha un notable treball de camp al darrere, de consulta d'arxius i de buidatge hemerogràfic. Les trajectòries dels biografiats tampoc s'aturen en l'etapa mancomunal, sinó que segueixen més enllà, fins a la seva defunció. El conjunt de dades acumulades permet als directors del *Diccionari* establir una sèrie d'interessants perfils generals de tipus econòmic, professional i polític que ajuden a conèixer, en conjunt, les principals característiques d'aquest grup dirigent estamental i polític tan especial.

Museu Arqueològic de Tarragona, ara sí (1943)

Tarragona sempre ha estat curulla de restes romanes i paleocristianes, les quals, a partir del moviment il·lustrat del segle XVIII i, sobretot, amb la creació de la Diputació el 1836, van començar a ser admirades, recollides i protegides. En una de les sales de la corporació provincial s'hi anaven emmagatzemant les troballes que brollaven ací i allà: columnes, capitells, trossos d'estàtues, ceràmica, etcètera. Al tombar de segle, era una necessitat peremptòria la creació d'un museu que acollís tots aquells tresors del passat, per salvaguardar-los, conservar-los degudament, estudiar-los i, alhora, permetre-hi la visita dels afeccionats a l'art. A inicis dels anys vint, la Mancomunitat de Catalunya va intentar, sense èxit, engrescar les institucions locals a proporcionar els terrenys on, quan fos possible, s' aixequés l'equipament museístic. Curiosament, va ser en la immediata postguerra, l'any 1943, quan es va poder començar la construcció del que s'anomenaria, finalment, Museu Arqueològic. Les gestions dutes a terme per la Diputació (llavors, la Comisión Gestora) van resultar clau. El seu president, Joaquim de Querol Rius, va anar a Madrid, delegat pel Plenari, per ultimar les gestions "del transcendente asunto de la construcción del Museo Arqueológico Provincial, a fin de que sea una realidad lo más pronto posible", unes gestions que es van veure coronades per l'èxit. En la sessió del 9 de març de 1943 es donà compte als diputats "que con fecha veintiséis del actual se recibió un telegrama del señor Ministro de Educación Nacional, participando que había autorizado al Arquitecto señor Monravá para que formule un proyecto por un importe de tres millones de pesetas". El Museu Arqueològic començà a construir-se, però no seria fins al 1960 que s'hi traslladarien, definitivament, totes les peces antigues recollides fins aquell moment.

AGDT, Actes, 1943, f. 32.

Si el que pretenien Pujol i Santesmasas, l'IRMU, la CCEPC i les diputacions era configurar una obra de referència sobre la Mancomunitat de Catalunya, que fes digna honor del seu centenari, s'ha de reconèixer que ho han assolit amb escreix. La seva consulta serà obligada per als estudiosos de la institució i d'aquest període (com ho ha estat el web), i no resulta difícil intuir que marcarà un abans i un després en aquest àmbit historiogràfic.

(MG-EP)

PUJOL, Enric; SANTESMASAS, Josep. “Qui eren els diputats de las Mancomunitat?”. *Pensem* (5 de novembre de 2020) [en línia]. Disponible a: www.pensem.cat/noticia/159/qui-eren-diputats-mancomunitat

“La Mancomunitat de Catalunya (1914-1925) va ser la primera institució política autòctona de l'època contemporània amb vocació de ser l'embrió d'un autogovern”. Amb aquestes paraules s'enceta un article sobre la Mancomunitat que de seguida bascula el seu interès cap als polítics que la van integrar: els 233 consellers procedents de les quatre diputacions catalanes mancomunades. Uns personatges que els autors coneixen prou bé, ja que des del 2015 van estar al capdavant de la iniciativa d'aplegar-ne les ressenyes biogràfiques en un web d'accés lliure i universal (www.diputatsmancomunitat.cat), que van dur a terme l'Institut Ramon Muntaner i la Coordinadora de Centres

d'Estudis de Parla Catalana (amb el suport econòmic de la Diputació de Barcelona i, en menor mesura, de la resta de diputacions). L'èxit del projecte demanava una edició en paper, que també van dirigir Pujol i Santesmasas, amb una introducció al marc polític i institucional a càrrec del professor Albert Balcells, que ha tingut uns resultats impecables (*Diccionari biogràfic dels diputats de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925)*. Diputació de Barcelona, 2019).

Projectes com el del web suara comentat i obres com el Diccionari permeten copsar la realitat dels diputats des d'una perspectiva íntegra i extreure'n dades de conjunt. És el que fan els autors, amb aquest primer tast en el qual ens revelen que la meitat havien fet estudis de Dret, que gairebé una tercera part eren terratinents, que més de quaranta van ser víctimes de la repressió política de l'Estat espanyol, que una quinzena van caure assassinats durant la Revolució del 1936 o executats pels feixistes el 1940, etcètera. Inclús es permeten de calcular la mitjana d'esperança de vida del conjunt de diputats, fixada en 67,3 anys, que, si no hagués estat pels temps tan convulsos, segur que s'hauria enfltat per damunt dels setanta anys... I és que als 123 diputats que van arribar a l'any 1936 els va tocar viure l'època que, citant Josep Pla (com fan els autors en la cloenda), “Ha estat i és la més salvatge i espantosa que els homes han travessat”.

A Tarragona manxen i a Reus enganxen

Una de les principals gestions que portava entre mans el consistori de la Diputació l'estiu del 1927 era la instal·lació a Tarragona d'un sanatori antituberculós. En el Plenari del 10 de març, el president donà compte del viatge efectuat a Madrid per entrevistar-se amb el director general de Sanitat, visita de la qual “recibí las mejores impresiones respecto a la concesión del Sanatorio antituberculoso edificable en terrenos propios de esta Diputación”. Mentre a Tarragona, en el tema antituberculós, encara eren en aquestes beceroles, el mateix Plenari aprovava una certificació d'obres de construcció d'un dispensari antituberculós “en terrenos anexos al Hospital de Reus”, per un import de 8.465 ptes. Aquest dispensari reusenc ha de ser el mateix que setze anys després (1943) veia com la Diputació aprovava un pressupost de 6.196 ptes. per a les obres de “la galería de cura de la sala antituberculosa que la corporación sostiene en el Hospital de Reus”.

AGDT, Actes, 1927, s/f.; 1943, f. 27-27v.

Sumaris

Butlletí Informatiu. Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre

[http://xac.gencat.cat/ca/l/llista_arxius_comarcals/ribera_d_ebre/publicacions/publicacions_periodiques/]. Núm. 13 (gener de 2020):

Editorial: "L'Arxiu Comarcal porta a terme el cens de fotografia de la Ribera d'Ebre" (2). **Ingressos i tractaments arxivístics:** "Ingressa el fons fotogràfic de la família Piñol de Rasquera a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre, format per 267 fotografies de principis del segle XX" (3); "L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre ingressa el fons fotogràfic de Joan Cuxart i Vives" (4); "L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre ingressa el fons fotogràfic d'Enric Borràs Cot (1931-2018)" (5); "L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre finalitza l'inventari del fons fotogràfic del fotoperiodista Carmel Biarnés" (6-7); "L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre dona accés a una primera part del fons de Víctor Cabré, concretament a la documentació relacionada amb la seva tasca com a secretari de l'Ajuntament de Tivissa" (8); "L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre finalitza el tractament arxivístic del fons documental de l'Ajuntament de Riba-roja d'Ebre (1938-1998)" (9); "L'Arxiu

Comarcal de la Ribera d'Ebre impulsa una campanya, coincidint amb les eleccions municipals, per recollir documentació electoral generada per les formacions polítiques de la Ribera d'Ebre" (10); "L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre avança en el tractament arxivístic del fons documental de l'Ajuntament de Móra la Nova (1830-1996)" (11); "L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre ingressa el fons patrimonial de la família Marquès amb documentació, entre els segles XVII i XIX, de les poblacions de Garcia i Móra d'Ebre" (12); "Ingressa a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre, gràcies a la cessió de la Sra. Maria Cinta Pallisè Gorb, documentació dels segles XVII i XVIII de la vila de Tivissa" (13); "Ingressen a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre els llibres d'actes de l'escola Lluís Viñas, de Móra d'Ebre" (14). **El document:** "Reportatge del fotògraf Enric Borràs i Cot de la festa de Corpus de Tivissa" (15-16). **Notícies** (17-24). **Difusió** (25-29). **La Ressenya:** "Pobles i gent de l'Ebre a la Catalunya del segle XVIII (Ribera d'Ebre, 1775-1799), de l'historiador Joan Ramon Vinaixa" (30-31).

"La letra con sangre entra"

Avui ens preocupa la normalització del català, però a mitjan segle XIX era el castellà, la llengua que s'havia de normalitzar a les escoles elementals. Ho deduïm d'una Reial ordre del 25 d'abril de 1845, regnat d'Isabel II, que manava "que en todas las escuelas del Reyno se enseñase una misma Gramática, y que esta fuese la adoptada por la Real Academia Española". A aquest efecte, l'Acadèmia confeccionà un "compendio claro, sencillo, corto y de poco precio, que pudiera servir de texto en las expresadas escuelas". De la iniciativa dels acadèmics sorgí el *Prontuario de Ortografía*, obreta que la mateixa reina manà que fos "adoptada y seguida en todos los establecimientos de instrucción primaria del Reino". Pel comentari amb el qual acaba la Reial ordre, ens imaginem que abans del *Prontuario* no hi devia haver gaire cosa més que la *Grammatica* d'Elio Antonio de Nebrija (1492). Ho diem perquè sa majestat "recomienda de nuevo [sic] a las Comisiones de ecsámenes el sumo rigor de la Ortografía, respecto a los aspirantes al título de maestro, en atención a que, por los datos existentes en este Ministerio, consta el reprehensible descuido que en esta parte ecsiste". I ho manava qui desconeixia l'ús de la ics (x)...

AGDT, BOPT, núm. 1 de 03-01-1845, p. 2-3.

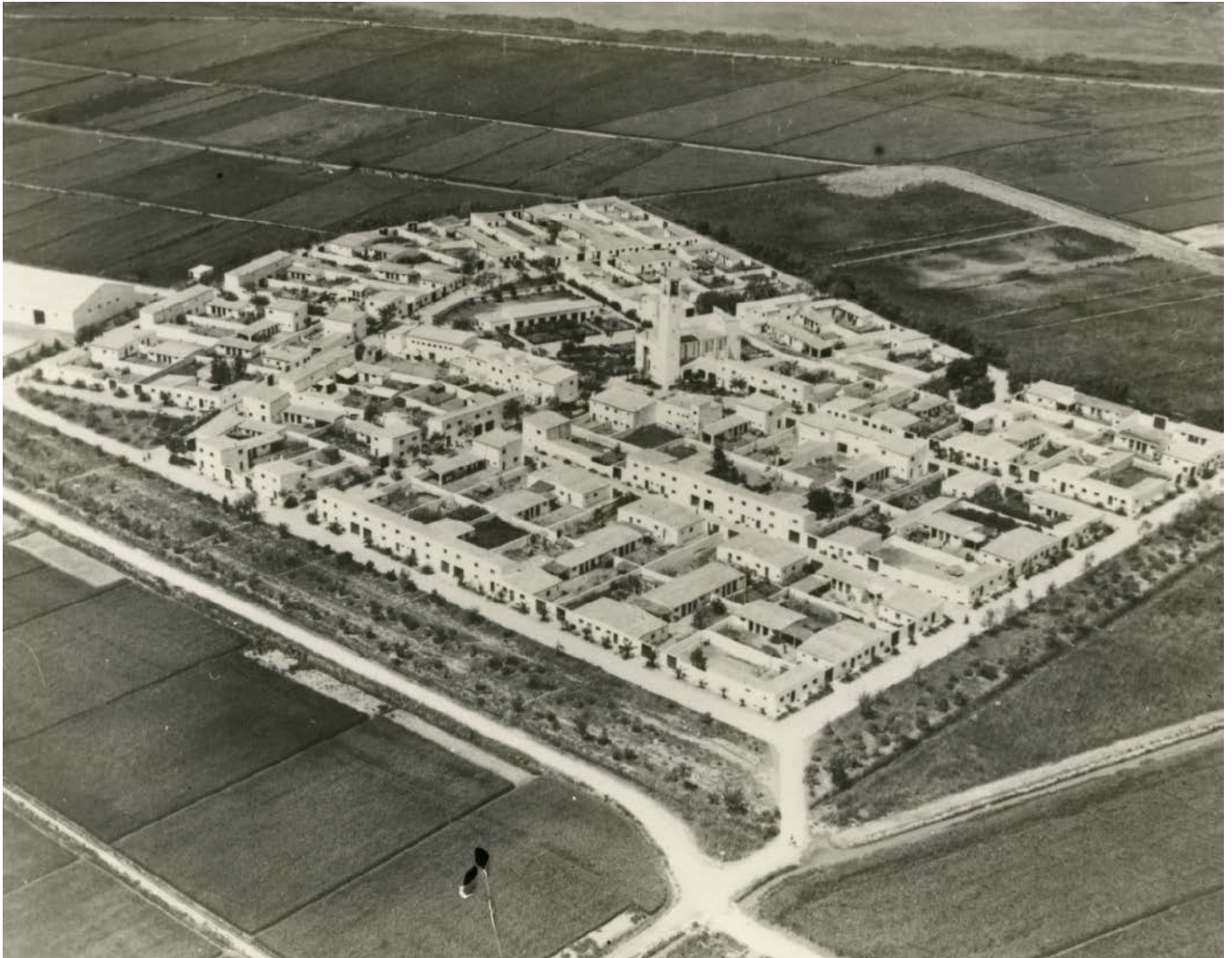
“L'obra de l'Instituto Nacional de Colonización (1964)”

El mes d'octubre del 1939 el nou règim franquista va crear l'Instituto Nacional de Colonización y Desarrollo Rural (INC), dependent del Ministerio de Agricultura. Calia sobreposar-se a la devastació causada pel conflicte bèl·lic, real·lotjar refugiats, crear nous llocs de feina, reconstruir edificis, etcètera. En l'àmbit agrari això va passar per la iniciativa d'edificar noves poblacions i repoblar-les amb colons que treballessin la terra dels voltants, a través d'una fórmula de tinença provisional que, amb el temps, permetés l'accés a la propietat. Alhora s'aconseguia una reactivació del sector, un augment dels conreus i de la superfície de reg i un increment de la producció imprescindible per assegurar la postura econòmica autàrquica del règim.

Entre 1940 i 1970 es van aixecar 300 poblacions, projectades amb tiralínies i compostes de carrers enjardinats i cases unifamiliars, amb pati interior i perímetre emblanquinat. A la demarcació tarragonina n'és un bon exemple el Poblenu del Delta (al principi, Villafranco del Delta), al Montsià, inaugurat el 1957, obra de l'arquitecte Juan Borobio Ojeda, que comptà, de bell antuvi, amb 96 habitatges i els seus corresponents lots de terra, a més d'Ajuntament, església, escola, consultori mèdic, diversos magatzems agrícoles, botigues, comerços i, fins i tot, un bar amb cinema a l'aire lliure (no ho diu, però ens imaginem que també s'hi devien incloure un jutjat de pau i un cuartelillo per a la parelleta de la Guàrdia Civil).

Al Fons d'Imatges de l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona s'hi troba una mena d'àlbum apaïsat, a tall de memòria i datat el novembre del 1964. És una edició de luxe, un volum de DIN A3 relligat amb tapes dures de cartró gravades, paper de qualitat i profusament il·lustrat amb una bona mostra dels assoliments de l'INC (*Actuación en la Provincia de Tarragona. Conmemoración del XXV aniversario de la fundación del Instituto Nacional de Colonización*. Tarragona: [Ministeri d'Agricultura?], 1965). Un d'aquests, el Poblenu del Delta.

Les primeres sensacions que copsem en veure las fotografia són d'ordre, planificació i simetria. Carrers dissenyats amb regla i cartabó, en el més pur estil dels enginyers romans, els quals quan traçaven l'esquema d'una nova població establien un carrer principal (que en la major part dels casos ha quedat com el carrer Major) i un altre gran carrer que el travessava perpendicularment formant una creu llatina; posteriorment, l'entramat urbà es desplegava a partir d'aquest eix inicial. En la fotografia es pot observar el gran carrer que parteix l'esquema de dalt a baix, al bell mig, i al centre, el seu perpendicular; una zona amb jardins, l'església i, segurament (no ho podem distingir), l'Ajuntament i el dispensari clínic. Una planimetria digna dels temps remots en els quals es culminaria l'obra atalussant els límits i s'aixecaria una muralla defensiva per cobrir tot el perímetre circumdant. No es pot dir, doncs, que els enginyers del règim s'escarrassessin gaire a innovar.

Fitxa Tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'Imatges de l'AGDT

Suport: Paper imprès

Resolució: 2.230 x 1.750 píxels

Cromia: B/n

Títol: "Vista aèria del poble de Villafranco del Delta"

Datació: [1964]

Autoria: INC

Procedència: Actuación en la provincia de Tarragona...

Descripció: Vista aèria del Poblenou

Geogràfic: Poblenou del Delta, Montsià

Però l'acció de l'INC no es va limitar a crear poblacions agrícoles, sinó que va anar molt més enllà. Va finançar l'ampliació de regadius i la creació de sistemes d'irrigació, i també va materialitzar l'aprofitament hídic de deus, rierols i xaragalls. Un segon front d'actuació fou la construcció d'edificis per emmagatzemar-hi els productes agraris, tenir-hi el bestiar i l'aviram o conser-

var-hi el vi (cellers), etcètera. El balanç de tres dècades de treball desplegat a la demarcació de Tarragona beneficià les comunitats de regants ebrenques, millorà i renovà magatzems a Cabra del Camp, Constantí, Falset, Freginals, Riudecols i Tortosa; pal·lià la despesa causada pels danys de cataclismes (les glaçades del 1956, la riuada del 1961); instal·là magatzems i cellers a

Aldover, Benissanet, la Bisbal del Penedès, Masllorenç, les dues Mores, la Nou de Gaià, els Pallaresos, la Selva del Camp i Ulldecona; finançà grups sindicals per a la repoblació de vinya al Priorat; impulsà horts familiars, i dugué a terme obres d'electrificació. L'INC atengué

1.844 sol·licituds i distribuí subvencions arreu per valor d'1.155.057 ptes.

L'àlbum de l'INC està farcit de fotografies, en blanc i negre, que mostren l'obra desenvolupada durant tots aquests anys. En destaquem només algunes.

Fitxa Tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'Imatges de l'AGDT

Suport: Paper imprès

Resolució: 2.230 x 1.750 píxels

Cromia: B/n

Títol: "Fachada de la bodega de la Cooperativa Agrícola de Poble de Montornès"

Datació: [1964]

Autoria: INC

Procedència: Actuación en la provincia de Tarragona...

Descripció: Façana del celler cooperatiu de la Poble de Montornès

Geogràfic: La Poble de Montornès, Tarragonès

Observi's l'austeritat i la simplificació amb què estan dissenyats els cellers, ben lluny de les famoses "catedrals del vi" que de la mà del geni constructor de Cèsar Martinell va disseminar arreu la Mancomunitat de Catalunya. L'arquitecte vallenc les dotava d'un dis-

seny creatiu, funcional i monumental, amb detalls artístics en voltes i finestrals. No veiem res de tot això en aquests cellers del segon terç del segle XX. Hi ensuem un aire convencional, seriós, hieràtic, sense altres elements a les parets que el simple enguixat i amb uns

Fitxa Tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'Imatges de l'AGDT

Suport: Paper imprès

Resolució: 2.230 x 1.750 píxels

Cromia: B/n

Títol: "Bodega de la Cooperativa Agrícola de Selva del Campo"

Datació: [1964]

Autoria: INC

Procedència: Actuación en la provincia de Tarragona...

Descripció: Panoràmica del celler cooperatiu de la Selva del Camp

Geogràfic: La Selva del Camp, Baix Camp

enormes finestrals enreixats, com barrots d'una presó. Això sí, ocupen superfícies més grans i en els espais més visibles no hi falta el rètol que recorda qui en va

ser el promotor, en un emblema de l'INC timbrat amb corona simple de cinc puntes.

[MGJ]

Fitxa Tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'Imatges de l'AGDT

Suport: Paper imprès

Resolució: 2.230 x 1.750 píxels

Cromia: B/n

Títol: "Fachada principal de la bodega de la Cooperativa Agrícola de Ulldecona"

Datació: [1964]

Autoria: INC

Procedència: Actuación en la provincia de Tarragona...

Descripció: Doble façana del celler cooperatiu d'Ulldecona

Geogràfic: Ulldecona, Montsià

Fitxa Tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'imatges de l'AGDT

Suport: Paper imprès

Resolució: 2.230 x 1.750 píxels

Cromia: B/n

Títol: "Caseta del grupo moto-bomba del regadío por elevación, de la Comunidad de Regantes de Ascó"

Datació: [1964]

Autoria: INC

Procedència: Actuación en la provincia de Tarragona...

Descripció: Caseta que alberga una bomba d'aigua elèctrica, a la vora d'un meandre del riu Ebre

Geogràfic: Ascó, Ribera d'Ebre

Mancomunitat sí, Mancomunitat no

L'any 1924 es consolidava el cop d'estat del dictador Miguel Primo de Rivera. Una de les primeres coses que va fer va ser destituir tots els consistoris dels organismes de govern (ajuntaments, diputacions) i nomenar nous diputats, a dit, afins al règim. Aquests i l'aparell propagandístic, en sintonia amb les noves directrius, van blasmar l'obra de la Mancomunitat de Catalunya, que va quedar, a més, reduïda a uns mínims operatius. Però no tot el que havia fet la Mancomunitat els semblava malament. No tot. "La Mancomunidad desde su instauración ha venido indemnizando siempre a los diputados provinciales que la forman, los gastos que les ocasiona la asistencia a sus sesiones y, además, los gastos de ferrocarril para trasladarse a Barcelona". Efectivament, l'ens supraprovincial català va actualitzar les dietes dels seus membres i les va fixar en 30 ptes. Amb el canvi de règim, les dietes dels diputats (no adscrits a la Comissió Provincial ni a la Junta Mixta de Reclutament, que en cobraven de 20 ptes.) van tornar a regir-se per la Llei provincial del 1882, que en l'article 92, apartat 8è, els assignava una quantitat devaluada pel pas de 42 anys que tenia "más carácter de limosna que de indemnización". Així, doncs, per tal de "subsana esta desigualdad irritante", els diputats primoriveristes presentaren una proposició, que va ser passada a dictamen de la Comissió de Govern, en què demanaven la percepció de les mateixes dietes fixades per la Mancomunitat, això és, 30 ptes. per assistència, i el quilometratge ferroviari. En el seu fur intern, segur que reconeixien que la Mancomunitat catalana no ho havia fet tan malament després de tot, almenys en matèria de funció pública.

AGDT, Actes, 1924, s/f.

www.dipta.cat